

תמצית משנה ברורה

סיכום דברי המשנה ברורה ומסקנות הבה"ל והשעה"צ

גליון 21 | סימן קס"ח סעיף ט"ו – סוף סימן קע"ז | חשוון ה'תשפ"ד

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח אושר בכבוד

ההתחלות הראשונה המוזכרת בתורה היא אור, וזו כל מהות הבריאה ותכליתה - התגלות ה'ת"ת בה, וכן אמר הכתוב (ישעי' כה) ואמר ביום ההוא הנה אלקיני זה וכו', ובמדרש הנעלם (וירא קטו). "אמר רבי יהודה לא היתה שמחה לפני הקדוש ברוך הוא מיום שנברא העולם כאותה שמחה שעתידי לשמוח עם הצדיקים לעתיד לבא וכל אחד ואחד מראה באצבע ואומר הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו".

ואברהם אבינו נקרא נקרא נדיב בזה שהיה תחילה לגרים (סוכה מט:), וברש"י (שם) ד"ה נדיב - שנדבו לבו להכיר את בוראו, תחילה לגרים - בנדבת לבו להתגייס. ועה"פ 'אברהם אוהבי' (ישעי' מא ח) פרש"י שלא הכירני מתוך תוכחה ולימוד אבותיו אלא מתוך אהבה.

בפשוטו לא מובן מה השייכות בין נדבת לב ואהבה לבין ההכרה במציאות הבורא, אלא ביאור הדברים שהאלקים עשה את האדם ישר, וכשם שאהבת האדם את עצמו מובנת לנו כטבעית בעצם הווייתו [אין שלילת אהבת עצמו בניין בנפש האדם אלא סתירת הווייתו (חזו"א אמונה ובטחון ה יז)] כך גם אהבתו את מקורו טמונה בעצם לבבו, ואילו תשוקתו, וכבר תמה אליפז התמני (איוב טו יב) 'מה חקך לבך' ופי' מצודת דוד שם 'מה מלמדך לבך לכתח בהשגחה', הרי שלב מכחש הוא לב לוקח, לעומתו הישר - לבו מתנדב להכרת בוראו.

הנה כתיב (מלאכי ג) אני ה' לא שנית, ופי' שם האב"ע 'לא יקרה לי שינוי', ומאידך 'אכן אתה קל מסתתר' (ישעי' מה טו). ואיתא בחז"ל (תקו"ז נו) "אבל לגבי חייביא אשתני קודשא בריך הוא ואסתתר בכמה לבושי ובכמה כסויין ובכמה קליפין".

ובספר 'תולדות יעקב יוסף' ריש פר' בראשית נמצא חידוש נפלא בשם רבו (כנ' הבעש"ט) בזה"ל 'שאם ידע האדם שהקב"ה מסתתר שם אין זה הסתרה, כי נתפרדו כל פועלי און', עכ"ל, והוסיף עוד בשמו שר"ת של הפסוק אמר אויב ארדוף אשיג אחלק וגו' הם ה' אלפין, ששם אלופו של עולם מסתתר, ולהאמור למדנו כי אפי' אויב הרודף אינו מהווה הסתרה ליודע ששם אלופו של עולם מסתתר.

והנה גבי ריבית מצינו ענין הסתרה, שהרי איתא בטור (יו"ד קס) שהעובר עליה כאילו כפר באלוקי ישראל, ואולי יש לטעום בזה שהנותן מקום לריבוי שלא כדין הרי הוא כמעמיד אפשרות ריבוי שלא ברצון הבורא, ואין לך הסתרה גדולה מזו, ואם חידשו גדולים שידעת ההסתרות מבטלת את ההסתרה הרי שהנשומר מריבית לא מבעיא שמבטל את ההסתרה, אלא הרי הוא מכריז על מציאות ה'ת"ת, שכן מכלל לאו אתה שומע הן, ואם העובר עליה כאילו כפר, הרי שהנמנע מלהיות 'כאילו כפר' ודאי שהוא מחזק האמונה.

נעלה נא דיון בהלכות ריבית בדבר הנוגע למעשה, ויה"ד שזוכה תמיד לאור חדש על ציון תאיר וזוכה כולנו מהרה לאורו, וכהרגלינו למותר לציין שאין לסמוך למעשה על העולה מהאמור כאן.

בפניו והוא תאב לו ולא נותנים לו מיד, ומספיק שיתנו לו דבר מועט, וצריך לתת לו מכל מין ומין שיש בו ריח וקיוהא, ולא מהני תנאי לפטור חיוב זה, ועל כן אף אי נימא דבזמננו הוי כהתנה כיון שכל מזונות המשרתת על בעה"ב, מ"מ חייב לתת לה לטעום (א"כ המנהג שיושבת עימו על השלחן), וצריך ליהדר בזה. ומסתבר שמספיק שיאמר לו כששוכרו שהוא מרשה לו לטעום מכל דבר שיש בו קיוהא וריחא. ואם השמש מייסב עמהם א"צ להקדימו, ונטה הדבר שגם במקום שהמנהג שהשמש אוכל מאותם מאכלים שמביא לבעה"ב, אע"פ שעדיין לא אכל, אין חובה להקדימו, ואפשר שמשמע זה אין נוהגים להזהר בזה.

גם למי שמבשל את המאכלים צריך לתת לאכול וכו', אף שאינו משמש בסעודה, ואפי' אם אין מזונותיו עליו. ובגמ' משמע דה"ה בכל אדם אף אם אינו משמשו, ואפשר שלכן המנהג בכל ישראל שאם נכנס אדם בשעה שאוכלים מזמינים אותו לאכול עמהם.

דבר שאין לו ריח וקיוהא א"צ לתת לשמש מיד, אך מידת חסידות לתת לו מיד גם מאלו, כדי שלא יצטער.

זהירות משפיכת הכוס - אין לאחד מן המסובים (וי"א דה"ה לבעה"ב עצמו) לתת מאכל לשמש כל זמן שהכוס ביד השמש, שמא תשפך הכוס מידו, ויהיה קלקלה וגנאי למסובים בסעודה, ולתת לאורח כשהכוס בידו, אפשר שאין בזה חשש שהכוס תישפך מידו. וי"מ שגם כשהכוס ביד האורח לא יתן לשמש, שמא תשפך הכוס מיד האורח מפני שירא מהקפידה של בעה"ב. וכן לא יתן לו כשהכוס ביד בעה"ב, שמא יקפיד בעה"ב ומתוך כעסו תשפך הכוס מידו. ומותר למסובים לתת זה לזה כשהכוס ביד בעה"ב, אך לאורח שאינו מוזמן אסור אפי' כשאין הכוס בידו, דאין אורח מכניס אורח.

אם חוששים שלא נטל ידיו - אסור לתת לשמש פרוסת פת א"כ יודע שנטל ידיו, שמא מתוך טרדתו ישכח, ובאחר אין לחוש לזה א"כ רואה שרוצה לאכול בלי נטילה, ויש מחמירים גם באחר, ואם נותן בתורת צדקה בודאי יש להקל.

כתב השו"ע שמוותר לתת מאכל רק למי שידוע שיברך ומסתבר שמספיק שיהיה מוחזק לכשר. וכתב המ"ב שלהסוברים שהחשש בשמש הוא משום טירדה אין ראה לאסור א"כ יודע בו שלא יברך. וכתב הרמ"א שיש מקילים אם נותן לעני בתורת צדקה, אך אם יודע בודאי שלא יברך לא יתן, אמנם מי שלא יכול לברך מחמת אונס לא נפקע מצות צדקה בגלל זה.

כמה פעמים צריך השמש לברך - השמש מברך הגפן על כל כוס שנותנים לו, לפי שהוא כנמלק, וברכה אחרונה אינו מברך אלא לבסוף. ואם היה דעתו מתחילה על כל מה שיתנו לו א"צ לחזור ולברך. ובפת או בדבר שיש בו ריח וקיוהא, אם יש אדם חשוב בסעודה שמסתמא יזהיר שיתנו לו, א"כ א"צ לברך אלא פעם אחת, וכתב הט"ז שבדבר שאין לו ריח וקיוהא שזה רק מידת חסידות לתת לו, צריך לברך כל פעם, ומהפמ"ג משמע היפך זה, ואינו מוכרח לדינא, והמגן גבורים מפסק בברייתו הט"ז. ואם אין אדם חשוב בסעודה צריך לברך על כל פרוסה ופרוסה כמו על היין.

שניים שאוכלים דבר שחייב בזימון מותר לשמש לאכול עמהם רק מעט מעצמו בלי נטילת רשות, כדי להצטרף לזימון.

מי שהריח מאכל והוא מתאוה לו ואינו יכול להשיגו, לא יבלע את הרוק שבא לפיו מחמת תאוה המאכל, משום סכנה, אלא ישליך את הרוק מפיו.

טרקנין והיינו קמח ומים שבלילתם רכה מאד ואופים אותם בגומא שבכירה, מברך עליהם מזונות ומעין שלש, וכתב המ"א שאם בלילתם אינה רכה כ"כ מברך המוציא, אמנם מהרמב"ם משמע שעיקר הטעם הוא משום שאין עליה צורת פת, ולהלבוש הטעם מפני שאין זה דרך לישא ואפיה, ולדבריהם אף כשאינה רכה כ"כ אין מברך המוציא, וצ"ע לדינא. ואם קבע עליהם אף בבליה רכה מאד מברך המוציא וברכת המזון.

טריטא והיינו שמערבים קמח ומים ושופכים על הכירה והוא מתפשט ונאפה, לשיטת השו"ע מברך עליו מזונות ומעין שלש אפי' אם קבע עליו סעודה, והמ"א מצדד שאם קבע יברך המוציא, וכ"כ ה"ח בדעת הטור, וכתב הא"ר שמה"ט אין לאוכלו אלא בתוך הסעודה, והמגן גבורים מכריע לדינא כהשו"ע.

נהמא דהדנקא והיינו בצק שאופים אותו בשפוד ומורחים עליו שמן או מי ביצים, או לחם העשוי לכותח שאין אופים אותו בתנור אלא בחמה, מברך עליה מזונות אפי' קבע עליה. ועיין בטור שאם עשאה ערוכה ונאה כעין גלוסקא מברך עליה המוציא, והשו"ע השמיט, ועיין במ"א וא"ר ובביאור הגר"א מה שכתבו, ועכ"פ יש להזהר שלא לאכול מזה כדי שביעה אלא בתוך הסעודה. ולחם שאפאו בשפוד הוא לחם גמור אפילו אם לא קבע עליו סעודה.

פשטידא הממולאת בבשר או בדגים או בגבינה, והיא נאפית בתנור או באילפס בלא משקה, מברך עליה המוציא וברכת המזון אפילו אם לא קבע עליה, מפני שדרך לאוכלה לשם שביעה, ודלא כהט"ז שכתב דהשו"ע איירי דווקא בדקבע, דס"ל שגם זה בכלל פת הבאה בכיסנין, אלא השו"ע איירי אף בלא קבע, דהשו"ע איירי בדבר העשוי לשבוע כשאר לחם ולא לקינוח ולמתיקה בעלמא. (אמנם רקיקים קטנים שמעורב בהם פתיתים של בשר, שניכר שעשויים לקינוח, אינו מברך ברכת המזון אם לא קבע עליהם). ולא דמי לפת הבאה בכיסנין שמברך מזונות אם לא קבע עליה סעודה, דשם זה עשוי לקינוח סעודה ולמתיקה, וכאן דרך לאכול זאת כדי לשבוע. ופשטידא שאפאה במחבת במשקה תלוי במחלוקת בסעיף י"ג לענין עיסה מטוגנת, ואין כדאי לירא שמים לאוכלה כי אם בתוך הסעודה.

פת האפיה במי ביצים המ"א מסתפק אם היא בכלל פת הבאה בכיסנין, וכמה אחרונים כתבו שהיא בכלל פת הבאה בכיסנין, וכן המנהג, וכן נהג הגר"א, ומהני לזה רוב מי ביצים, ומ"מ כתב המגן גבורים שירא שמים לא יאכלנה א"כ לא נתערב בה מים כלל, ואם הוא דק ויבש אין להחמיר אפי' אם נתערב בו מים.

דברים הנוהגים בסעודה

סימן קס"ט

דיני שמש הסעודה

מה צריך לתת לשמש לאכול - דבר שמביאים לאכול ויש לו ריח או קיוהא (טעם חמוץ), צריך לתת ממנו לשמש מיד, מפני שדבר כזה מזיק למי שאוכלים אותו

מרכז אושר בכבוד ירושלים
חושבים עתיד כהלכה
ביעודם וברכתם של מלך ורובן גדולי ישראל שליט"א

לקבלת שטר זכרון דברים המהדר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org | www.osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח 'אוסר בכבוד'

ישנם כיום עמותות המלוות ללא ריבית, כנגד 'גיהוץ' כרטיס אשראי בסכום ההלוואה בתשלומים חדשיים, בתוספת סכום העמלה שגובה חברת האשראי מהעמותה. כלומר העמותה המלווה גובה גם את העמלה שגובים ממנה.

כמובן שתוספת זו שמוסיף הלווה בגין ההלוואה צריכה דיון האם יש בה משום ריבית, שהרי על אף שלא אסרה תורה אלא ריבית ולקחה למלווה (ב"מ סט) מ"מ אסור לנותן הריבית לחזור ולקחת את הריבית מהלווה, משום הערמת ריבית (יו"ד קס ג).

והדבר תלוי האם העמלה שהחברת האשראי גובה היא בגין המתנת הזמן, שאז נמצאת העמותה נדרשת לשלם ריבית בעד המתנת הזמן שנותנת חברת האשראי ללקוחותיה, וכאשר חוזרת העמותה וגובה זאת מהלווה עוברת על הדין 'שלא יחזור ויקחנו', אבל אם העמלה היא רק בגין השירות שנותנת חברת האשראי אין כל איסור לגבות מהלווה, הואיל ואינה אגרו נטר אלא הלווה משלם למלווה את סך ההפסד הנגרם לו בגין אופן פרעון ההלוואה.

הן אמנם בעבר חברת האשראי היתה משלמת בתאריך מסוים כל חודש, וגובה מלקוחותיה בתאריך מסוים, כך שלא בכל עיסקה היתה החברה ממתנה זמן ללקוחות, וגובה העמלה היה אחיד ולא תלוי בתאריך העיסקה ו/או בתאריך גביית חברת האשראי מהלקוחות, וממילא היה מקום להבין שהעמלה היא בגין השירות ואינה אגרו נטר.

וגם כיום שמוטל על חברת האשראי לשלם מיידית (אם כי טכנית זה לוקח יום) לחברות - שבוצעו אצלם עסקאות ע"י כרטיס אשראי - את הסכומים המחוייבים, ובכ"ז הגביה מהלקוחות מבוצעת ע"י חברות האשראי בתאריך קבוע, ונמצא שעל הרוב ממתנה זמן ללקוחות, אעפ"כ חברות האשראי לא שינו את גובה העמלה, והיא נותרה כפי שהיתה בעבר.

רבנים רבים למדו מעובדה זו - שעל אף שנוספה המתנת זמן ללקוחות נותרה העמלה כשהיתה - שאין העמלה אלא בגין השירות ולא כתמורה להמתנת הזמן, וממילא אין כל איסור לעמותות לחזור ולגבות מהלווים כמבואר לעיל.

אולם אין הדבר ברור, שהרי דאי העמלה נגזרת מחישוב כדאיות חברות האשראי להסכם שבין לבין הלקוחות, ואין חברה פיננסית שתתן הרווחת זמן מבלי לחשב קבלת תמורה בגינה, ועל כרחך חישבו ססך העמלה שנקבעה לגבייה מהמוכרים יש בה כדי לשלם גם את תמורת רווח הזמן הניתן ללקוחות.

זאת ועוד, ומסתבר שהסיבה שהרגולטור חייב את חברות האשראי לשלם מיד לאלה שביצעו עסקאות עם לקוחותיהם, למרות שבזוה חברות האשראי מרוויחות זמן ללקוחות, היא מפני שחישב שהעמלה המתקבלת שזה גם כתמורה להרווחת הזמן, ולפיכך יש מקום גדול להגדיר את העמלה כאגרו נטר, ונמצאת העמותה ששילמה אגרו נטר זה וחוזרת וגובה זאת מהלקוחות - שהם הלווים מחברת האשראי - עוברת על איסור 'יחזור ויקחנו'.

אמנם, למרות זאת בעמותות הנ"ל שמקיימות מצות הלוואה יש להתיר משום צורך מצוה (יו"ד קעב א). אלא שעדיין יש בה נפקותא רבתא, כי גם בעסקאות רגילות של קניית מוצרים ישנם מוכרים הגובים מהלקוחות את דמי העמלה שנגבית מהם, והדבר ניכר בכך שמחיר המוצר גבוה יותר למשלמים באשראי מאשר למשלמים בדרך אחרת, ועד כמה דניחוש שהעמלה נחשבת כאגרו נטר הרי"ז אסור מדין יחזור ויקחנו.

ואף שבעמלה גלומה גם גביה עבור השירות, אין לומר שלא ניכר שהמוכר גובה גם אגרו נטר, כל שההפרש במחיר הוא כפי סך העמלה שגבתה ממנו חברת האשראי, שידוע שגלום בה גם אגרו נטר. אכן אם ההפרש בין המחיר למשלמים באשראי לבין המשלמים באופנים אחרים לא היא זהה לעמלת האשראי, הרי שלא ניכר, וצ"ע אם יש באיסור 'יחזור ויקחנו' קולא כשלא ניכר.

סימן ק"ע

דברי מוסר שינהג האדם בסעודה

בסימן זה מובארים הנהגות צריך לנהוג בסעודה, מסיבות שונות: חשש סכנה, קדושת הסעודה, דרך ארץ, שלא יחשדוהו, שלא ימאס אחרים, שלא יהיה גרגרן או גס רוח או רעבתן, שלא יהא מחזי כריבית, וכן הנהגות בעה"ב והאורח, וכדלהלן.

שיחה בשעת הסעודה - אין משיחין בסעודה אפי' בדברי תורה, ואסור לומר אסותא למי שנתעטש, והטעם שמא יקדים קנה לושט, ודווקא בשעת אכילה אבל בין תבשיל לתבשיל מותר.

לימוד בשעת הסעודה - מצוה על כל אדם ללמוד תורה על שולחנו (כדי שלא יהיה כאוכל מזבחי מתיים), וכתב השל"ה שאינו יוצא ידי חובה בברכת המזון, אלא צריך ללמוד איזה דבר ועכ"פ יאמר איזה מזמור, וטוב לומר אחרי המוציא "מזמור לדוד ד' רועי" וכו', שהוא דברי תורה ותפילה על מזונותיו.

נטילת ידים באמצע הסעודה - היוצא להטיל מים צריך ליטול היד ששפשף בה בפני כולם, ולברך על נטילת ידים, שלא יחשדוהו שלא נטל, (ומצוה לשפשף את יתנוזי מי רגלים על רגליו, שלא יראה ככרות שפכה ובלאו הכי הרי צריך לברך אשר יצר וברכת המזון, וכשימי רגלים על רגליו אסור לברך), וכל זה כשבא לשנות (דצריך לנטילה שמא יבוא לאכול כיון שהוא בתוך הסעודה), אבל אם בא לאכול יכול ליטול בחוץ, כיון שידועים שמחמת אנינות הדעת לא יאכל בלי ליטול ידיו. ואם לא שפשף יודע שלא נגע במקום הטינופת א"צ ליטול ידיו בין לאכילה בין לשתייה אא"כ עשה צרכיו, ולענין ברכת על נטילת ידים עיין בסוף סימן קס"ד. והיוצא לחוץ ודיבר עם חבירו והפליג שעה אחת או שתיים, צריך ליטול שתי ידיו בין לאכילה בין לשתייה כיון שהסיח דעתו, (אך א"צ לברך המוציא אף אם ודאי נגע במקום הטינופת), ונהלקו הפוסקים אם גם בזה לענין אכילה מותר ליטול ידיו מבחוץ, ויש להקל, ואם יש פת בידו אין כאן הסח הדעת וא"צ נטילה.

המתנה לחבירו - אם אחד סילק ידו מהקערה כדי לשתות או לדבר אחר, ימתין האחר מלאכול עד שיגמור, אבל לא יהיה הרבה ולא יפסיקו בדברי שיחה, ושניים א"צ להפסיק בשביל אחד.

שתייה בפני רבים - אין דרך ארץ שתי"ח ישתה מים בפני רבים, אלא יתפוך פניו לצד אחר, ויש מתירים בשעת הסעודה, ושאר משקין מותר בכל גוונא.

שתיית יין לאשה - אין לאשה לשתות יין או שאר משקין המשכרים כשאין בעלה עמה, ובאכסניא אסור אפי' אם בעלה עמה, ואם היא רגילה לשתות בפני בעלה מותרת לשתות מעט שלא בפני בעלה.

שיור לשמש - צריך לשייר לשמש פאה בקערה (מלבד מה שנתבאר בסימן הקודם שמיידת חסידות לתת לו מעט מיד), אבל כשהשמש שופך מהאילפס לקערה, אינו מדרך המוסר שישיאיר לעצמו באילפס.

אין מוסתכלים בפני האוכל ולא במנתו שלא לביישו.

שמיעה לבעל הבית - הנכנס לבית יעשה כל מה שיאמר לו בעה"ב, אפי' דבר שיש בו קצת גסות ורורה שהאורח לא היה עושה מעצמו, ודבר שהוא נוהג בו פרישות משום סרך איסור א"צ לשמוע לו, אבל דבר שהוא פרישות בעלמא טוב לגבר להסתיר מעשיו. ובבגדי יעו מצדד שאם אומר לו לאכול ולשתות והוא אינו תאב, אינו מחוייב, כדי שזה לא יזיק לו. ויש נוסחאות כל מה שיאמר בעה"ב יעשה "חוץ מצא", והב"ח מבאר שהכונה שישרת אותו בתוך ביתו, אבל א"צ לשרתו ע"י הליכה מחוץ לביתו, כי אין זה כבודו לילך לושוקים.

קפדנות - לא יהיה אדם קפדן (כעסן או רגזן) בסעודה, מפני שמונע בני ביתו מלתת לעניים, וגם מתביישים לאכול.

זהירות מגרגרות - לא יאכל אדם פרוסה כביצה, והבית יוסף מצדד שגם לאחוז בידו פרוסה כביצה אינו כדאי אעפ"כ שאינו אוכלה בבת אחת, ובסימן קס"ז מוכח שרק יותר מביצה אסור, אבל כביצה מותר לאחוז. ולא ישתה כוסו בבת אחת אא"כ הכוס פחות מרביעית, וישתה שלנו שהוא ארבע מאד מסתבר שגם בכוס פחות מרביעית לא ישתה כולה בבת אחת, ומי ששרכסו לחבה או יין מתוק וכן בשכר שלנו שזה חזק מותר אף יותר מרביעית, ואם משייר מעט לא יהיו גרגרן, ודרך ארץ לשתות הכוס בב' פעמים, והשותה בג' פעמים הרי זה מגסי הרוח, אא"כ היא כוס גדולה מאד.

רעבתנות - לא יאכל שום או בצל מראשו אלא מצד העלים, ובשבת מותר משום חיוב סעודת שבת. ולא יאכל דרך רעבתנות, ולא יאחוז מאכל ביד אחת ויתלוש ממנו ביד השניה, וי"א שאינו גנאי אלא כשאוחז קלח ביד אחת ונושכו בשיניו.

לא ישוך פרוסה ויניח מה שהיה בפיו ע"ג השלחן, מפני שנמאסה לבריות.

לא ישתה שתי כוסות בבת אחת בתוך סעודתו ויברך ברכת המזון, מפני דנראה שעשה כך כדי לשרות המזון שבמעיו ועומד לחזור ולאכול עוד הרבה. ומשמע שבתוך הסעודה מותר לשתות שתי כוסות בבת אחת. וי"מ שלא יביא ב' כוסות בבת אחת אפי' לוונתו לשתות את הכוס השניה רק בברכת המזון, מפני שנראה שבא להרבות בשתייה.

לא יפשוט ידו לקערה לפני הגדול, אפי' לקערה שלפניו אם יש הרבה קערות, וה"ה אם הניחו פירות לפני כל אחד לא יפשוט ידו לפני הגדול.

הנכנס לבית בעה"ב **לא יאמר תנו לי לאכול** עד שיאמרו הם, אא"כ מתארח שם בשכר, ואם נתנו לו לאכול א"צ להמתין שיאמרו לו שיאכל.

לא יאמר אדם לחבירו בא ואכול עימי מה שהאכלתי, משום דאם יאכילו יותר **מחזי כריבית**, (אבל מדינא אינו ריבית כיון שכשהאכילו מתחילה לא נתכוין לכך), אבל מותר לומר לחבירו בא לאכול עימי ואני יאכל עמך אח"כ, מפני שאין כוונתו לחוב אלא לשכנעו לאכול, ומותר לאכול עמו אח"כ גם בסעודה יותר גדולה, כיון שאינו אומר לו שזה פרעון על לשעבר, והט"ז חוכך להחמיר גם בזה.

לא יפרוס אדם פרוסת פת ע"ג הקערה, שמא תפול לקערה וימאס האוכל, אבל מותר לקנח קערה ע"י פרוסה, אם אוכל אח"כ את הפרוסה, דאי לאו הכי איכא בזיון אוכלים.

כשחותך בשר יתחננו ע"ג השלחן וכדו' ולא ע"ג היד, שמא יפגע בידו, וגם שמא יצא דם וימאס האוכל.

לא ילקט פרורים ויניח ע"ג השלחן, מפני שמטריד דעתו של חבירו.

לא יתן לפני חבירו או לתוך הקערה מה שנשאר מהחתיכה שנשך בשיניו, מפני שאין דעת כל הבריות שוה.

שתייה מכוס ששתה חבירו - לא ישתה מהכוס ויתן לחבירו, דשמא נתערב ורקו שם וחבירו נמאס מזה וישתה מחמת הבושה ויסתכן, ולפי זה אם מניחו לפניו והוא לוקח מעצמו לית לן בה, וכן מהני אם מקנח מקום נשיקת הפה, או שישפוך מהמים דרך המקום ששתה אבל ביין לא ישפוך משום כל תשחית. (סעיף כ"ב). ובמאמר מרדכי מצדד שגם אם חבירו לוקח מעצמו צריך לשפוך או לקנח. אמנם בצוואת ר"א הגדול מזוהר מאד שלא לשתות ממה ששייר חבירו, שמא יש לחבירו חולי ויצא רוח מפיו לאתו שיור, ואולי איירי שאין אנו יודעים אם הוא בריא, דאז יש לחוש יותר.

לא ישתה כוס ויניחנה ע"ג השלחן, דאינו דרך כבוד הניח כוס ריקה על השלחן, אלא יאחזה בידו עד שיגיע השמש, ויתננה לו.

הנכנס לסעודה ונתנו לו לאכול, לא יתן חלקו מיד לשמש, מפני שנראה שחלקו בזוי בעיניו, ויבוא לידי קטטה עם בעה"ב, אלא יניחנה תחילה לפניו. וי"מ שהחשש הוא שיהיה קלקול בשאר האוכל ולא יהיה מספיק לכולם, ולפי"ז אם כבר חילקו לכולם מותר.

כשעושה סעודה דרך ארץ להשקות בעצמו למסובים.

אין לאורחים לתת ממה שקיבלו, לבנו או לעבדו של בעה"ב (ולתת לשמש יש מתירים ויש אסורים, ולאוסרים מותר רק כשהאורח כבר שב, או שיש הרבה על השלחן, או ששהאורח לא רוצה לאכול כלל), משום מעשה שהיה בשני בצורת. וכתבו המ"א והא"ר שזה דווקא בסעודה מצומצמת, אבל אם יש הרבה על השלחן או שכבר סיימו לאכול מותר לתת מהשיירים, ובשמן ורקח חוכך להחמיר. ואין לאורח להכנס בסוף סעודת ברית ונישואין וכדומה, דפעמים אין לבעה"ב מה לתת לו והוא מתבייש.

עם מי יאכל - נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובים בסעודה אא"כ יודעים מי מיסב עמהם, דגנאי הוא לת"ח לישב אצל עם הארץ בסעודה, ואפילו בסעודת מצוה, כמ"ש במטה משה, אמנם צ"ע מקורו, וגם אין העולם נזהרים בזה כלל, ויש לעיין בזה. דאף אם הטעם שמא ימשך אחריהם י"ל דבסעודת מצוה מותר, דמצוה בעידן דעסיק בה מגנא (מן היסורים) ומצלא (מן החטא), וגם לפי דבריו אם יש תועלת לחיובק איזה ענין אין בזה שום חשש ואדרבה זהו כבוד התורה שמצוותיה מתחזקים, ועוד אפשר שאין האיסור אלא ביושב עמהם בחברותם, אבל אם יש סביביו לומדים (או שיושב במקום בפני עצמו) י"ל דאינהו בדידהו ואנן בדידן.

לקבלת שטר זכרון דברים המהדר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org | www.osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617

היו שניים אוכלים מותר לשמש לאכול עמהם א"פ שלא תננו לו רשות, ומסתמא תנרצז לזה כדי שצטרף עמהם לזימון, ואפשר דה"ה אם היו שתנעו, אבא אם היו שלשה, או כשאוכלים דבר שאין מזמנים עליו, אינו אוכל עמהם אא"כ תננו לו רשות.

יזהר מאד שלא לאכול לב בהמה חיה ועוף.

כוונת האכילה - ייטיב לבו בסעודתו, ואם מעט ואם הרבה יאכל פיתו בשמחה, ויאכל מה שבריא ולא מה שטעים, ויזהר מרובי אכילה ושתייה אלא יאכל כמה שנצרך לבריאותו לעבודת הנפש, ובוהו יהיו סעודותיו סעודת מצוה, ועי"ע בא"ר.

סיום האכילה - יאכל מלח אחר אכילתו, וישתה מים אחר שתייתו, ודווקא שלא היה מלח בפת או במאכלים שאכל ולא שתה משקה שיש בו מים, ולכן נוהגים שלא ליהזר בזה. ולא ישן סמוך לאכילה אלא ימתין אחר האכילה, ועיין ברומב"ם דעות פרק ו'.

סימן קע"א

שימוש באוכל לדברים אחרים

מותר להשתמש לצרכיו בפת או בשאר אוכלין, אמנם תשמיש שיכול לגרום שהפת או האוכל ימאסו לא, וכדלהלן.

אין להניח על הפת או על שאר אוכלין בשר חי, או כוס מלא, ואין לסמוך על הפת קערה שאינה נוחה לתחתיתה והאוכל ימאס עי"ז, או קערה המלאה דבר שאם הוא ייפך על הפת היא תימאס, אבל אם הקערה אינה מלאה מותר, וכן מותר לכסות כלי ע"י הפת.

דעת הפמ"ג שגם דבר שאינו נמאס אין ההתר אלא לזכר שהוא צורך אכילה, אבל מהרשב"א מביאר שמותר גם שלא לצורך אכילה.

אסור לגרום לאוכלין שאיסורו בהנאה, כגון תלתול על המתים דבר שבו אוכל נפש.

מותר להשתמש באוכלין לצורך **רפואה**, אע"פ שגורם שהאוכל ימאס, וכן דבר שהוא **צורך האדם ודורף העולם לעשותו באוכל** מותר, ולכן מזלפים יין על הקרקע וסכים את הגוף ביין ושמן.

אין בזוי אוכלין דבדר שנעשה להכשר האוכל עצמו, כגון לפצוץ זיתים ע"ג הסלע כדי למתק מרירותם.

אסור לפצוץ זיתים כדי לנקות את הידים במים היוצאים מהם כיוון שהזיתים מומאסים עי"ז.

נטילת ידים במשקין - אין נוטלים ידים ביין חי בין מזוג, בין נטילה לצורך אכילה (שבלאו הכי י"א שאינה מועילה אלא במים) ובין שלא לצורך אכילה, וכן הדין בשאר משקין, ולענין שעת הדחק עיין בסיומן ק"ס.

זריקת מאכלים - אין זורקים את הפת, ואפי" במקום נקי שאינה נמאסת עי"ז מפני שזה לזלזול לפת, ושאר אוכלים אין אסור אלא אם הם נמאסים עי"י הזריקה מגון תאנים ורכים דזא אסור לזרוקם אפי" במקום נקי.

אוכלים המונחים על הארץ אסור לילך ולהשאירם שם, אלא **צריך להגביהם**, אם לא במקום שיש לחוש לכשפים כגון ככר שלם.

איתא בגמרא שגרב הונא **מאכל אדם אין להאכילו לבהמה** ועופות. (מ"א.) אמנם ה"ר א"ר מסתפק אם הלכה כרב הונא בזה, והמגן גברים מצדד להקל, ובמחציתה השקל מצדד שאכל אין לו דבר אחר מותר לכו"ע, ואפשר שלכן נוהגים העולם להאכיל לעופות את.

ישיבה ע"ג אוכלין - קופה מלאה תאנים וגורגרות אסור לישב עליה, והיינו בקופה שהיא נכפפת והאוכל נמאס, אבל בקופה של עץ מותר, וכן מותר לשבת ע"ג קופה מלאה קטניות או ע"ג עיגול של דבילה אפי" אם הקופה נכפפת, מפני שהם קשים ואינם מתמעכים.

מותר **לאכול דיסא ע"י פת** במקום ע"י כף, והוא שיאכל את הפת אח"כ, לדאחרים היא נמאסת, והמדקדקים חוששים שיש בזה ביזוי להשתמש באוכל במקום כף, ולכן הם אוכלים מעט מן הפת בכל פעם שמכניס לתוך פיו, ובסוף אוכלים את שאר הפת.

שימוש באוכלין לצורך חתן וכלה - מותר להמשיך יין בצניעות של עץ (שאין היין נמאס) לפני חתן וכלה, לסימין טוב שימשך שלותם וטובתם, והוא שיקבלם בכלי בסוף הצינוור, דאל"כ יש בזה הפסד אוכלין.

מותר לזרוק קליות ואגוזים רימונים וחבושים בימות החמה שאינם נמאסים, אבל בימות הגשמים שיש רפש וטיט אסור אפי' אם יש להם קליפה מפני שנמאסים מלהגביהם, ובמסכת שמחות משמע שאם יש להם קליפה מותרה אף בימות הגשמים. ואין לזרוק צימוקים לפני החתן, ולא גלוסקאות אף בימות החמה, מפני שנמאסים, וחיטים מותר לזרוק רק במקום נקי כדי שלא ילכו לאיבוד, וגם יכבדו אותם משם כדי שלא ידרסו עליהם, וכתב בב"י שלא נהגו לכבדם, והנה י"א שחיטים לא חשיבי אוכל לגבי אכילתא, ואפשר שזה טעם מנהגו.

סימן קע"ב

דין המכניס אוכל או משקה לפני בלי ברכה

המכניס מאכל לפיו ונזכר שלא בירך, מנצ אחד אסור להנות מהנהיג' בלא ברכה, מפני שני יש לחוש להפסד האוכל אם יוציאנו וימאס, ואין לברך שנהאוכל בשום "מלא פי תהלתך". ובסיומי לא יבואר מה עשה.

משקין - שכח והכניס משקין לפני בלי ברכה, ש"א לפולטם משום שימאסו, מותר לבלועם בלא ברכה. וי"א שכל זה כשאין לו

משקין אחרים והוא דחוק לשותו, אבל בלאו הכי יפלוט ולא יהנה בלי ברכה, וכן ראוי להגות, והמיקל אין למחות בידו. ובאופן שבולעם, דעת השו"ע שלא יברך ברכה ראשונה (וברכה אחרונה יברך אם שתה כשיעור), ודעת הרמ"א שיברך אח"כ, כיון שכבר חל עליו החיוב כשזכר לפני שבלע, ודעת רוב הפוסקים כדעת השו"ע. ואם הכניס לפיו משקין מועטים שיכול לברך ע"י הדחק, כתב בבלבושי שרד שיברך.

אוכלין - שכח והכניס לפיו אוכלין בלא ברכה, אם הוא דבר שאינו נמאס כשיפלטנו, יפלטנו ויברך, כדי שיהיה פיו ריק בשעת הברכה (לכתבי "מלא פי תהלתך", ונמאס שמעינו לצד המוברך יברך במלא פיו ולא במגמם), אלא הוא דבר שיש לסיקלו על אחד ויברך.

סימן קע"ג

מים האמצעיים

נטילת ידים בין מאכל למאכל אינה חובה אלא רשות, אא"כ אכל גבינה ורוצה לאכול בשר, או לדעת השו"ע בין בשר לדגים, וכדלהלן.

בין תבשיל לתבשיל רצה נוטל רצה אינו נוטל.

בין גבינה לתבשיל של בשר חייב ליטול. לדעת השו"ע היינו דווקא בגבינה עצמה, ולדעת הרמ"א יש ליטול אפילו בין תבשיל של גבינה לתבשיל של בשר, אם נוגע בהם בידיו, ואין להקל אלא כששני התבשילים שווים.

בין בשר לדגים לדעת השו"ע חובה ליטול משום סכנה, (והמ"א כתב דאפשר שבזמננו אינו סכנה כ"כ, דנשתנו הטבעים.) ולדעת הרמ"א אין חוששים לזה, ומ"מ יש לאכול ולשתות ביניהם, דהוי קניוח והדחה. ובחמכת אדם כתב שצריך לשתות בין בשר לדגים שלא לאוכלם יחד, ואי" לרוחץ ידים.

דיני מים אמצעיים ומים אחרונים - כל הדברים שנוהגים במים אחרונים נוהגים באמצעיים (שבין גבינה לתבשיל של בשר), בין להקל שא"צ כלי ואין הנטילה רק עד הפרק השני ואין חציצה מעכבת בדיעבד, ובין להחמיר, וכתבו הרבה אחרונים שאין נוטלים ע"ג קרקע, ובפמ"ג מיקל בזה.
חוץ מהסח הדעת שפוסל באמצע הסעודה ולא אחרי מים אחרונים, ולכן אם הסח דעתו שממירת הידים צריך לחזור לנוטלם, וכן צריך לנגב ידיו אחר מים האמצעיים משום מיאוס, משא"כ אחרי מים אחרונים. וכתב הרמ"א שאמצעיים צריכים דווקא מים ולא שאר משקין, משא"כ באחרונים, ורש"ל מיקל בשאר משקין, אבל כמה אחרונים הסכימו לרמ"א.

סימן קע"ד

ברכה על יין ששותים סעודה

יין נתייחד בכמה דברים:

א' מברכים עליו בורא פרי הגפן ולא בורא פרי העץ, כיון שהשתנה למעלותא שהוא סודע ומשמת, וגם הוא שונה משאר מיצי פירות שמברכים עליהם שהכל, משום שהם נחשבים לזניעה ולא לפרי משא"כ יין.

ב' מברכים על חין כששותים אותו באמצע סעודה אף אם הוא בא מחמת הסעודה, מפני חשיבותו שקביוש וכדומה שותים יין לכבוד הברכה אף אם לא היו צריכים לשתותו, וי"א דהיינו שהשיבותו במה שיש לו ברכה מיוחדת, (ובשאר משקין נחלקו הפוסקים אם מברכים באמצע סעודה).

ג' אין שהיין הוא המשקה החשוב ביותר, ברכתו פוסרת את שאר המשקין, שהם נטפלים אליו.

ד' השותה יין והביאו לפניו יין אחר, מברך על החידוש ברכת הטוב והמטיב, בתנאים מסוימים, כמבואר בסיומן הבא.

והלחן יבוארו פוטי דגינים אלו, ועוד דמיני ברכת הגפן וברכת מעין שלש כששותים את היין לפני הסעודה או במהלכה או אחריה.

אם היין נפטר בברכת הפת - השותה יין בתוך הסעודה צריך לברך עליו בורא פרי הגפן, ואינו נפטר בברכת הפת, אף אם שותה מחמת הסעודה כדי לשתות אכילה שבמעויו, ואף אם כיוון להדיא לפטרו בברכת הפת.

יין פוטר כל מיני משקין אפי' מברכה ראשונה אפילו אם לא כיוון בברכתו לפטור אותם אלא בירך בסתמא, ובלבד שהיו לפניו על השלחן בשעת הברכה, (אבל לא מהני שהיו לפניו בשעת השתייה), ויש מקילים שאף אם לא היו לפניו לא יברך אם היה דעתו עליהם. וכל זה כשלא מקבע עצמו לשתיית יין, אבל קבעו עצמו לשתיית היין, פוטר גם משקין שהיו לפניו בשעת ברכה, ובלבד שיש לפניו עדיין מהיין הקודם, או שלכל הפחות היה דעתו עליהם לפני שגמר לשתות, ולכתחילה טוב יותר לעולם שיהיו המשקין לפניו בשעה שמוברך על היין, וי"א שבלא קבע על היין אין הברכה פוסרת שאר משקין, אבל הרבה אחרונים חולקים על זה וסוברים שאפילו בלא קבע לשתות יין ג"כ פוטר שאר משקין כשעומדים לפניו בשעת ברכה, ומ"מ נראה שאין להקל א"כ שנתה ע"כ מלוא לגמיו. ובדרך החיים מיקל גם בטעימת כל שהוא, ולדינא צ"ע, נכון לתחילה שישתה מלוא לגמיו, או שיבקש מאחד של מעט טעם כלל לפטור אותו בשהכל, או שיברך על מעט סוכר.

אם קידש והוציא אחרים בברכת היין והם לא שתו מהיין כלל, צריכים לברך אפילו על משקין שהיו לפניהם בשעת הברכה.

השותה קפה אחרי יין א"צ לברך עליו, וכן א"צ לברך על הסוכר ששם בפיו כדי למתק את השתייה, וכתב החיי אדם שאם לוקח סוכר לפני הקפה אין טפל למשקה, ויותר טוב שיברך שהכל על מעט סוכר לפני פטור את המשקין.

מי שאין לו אלא כוס יין אחת טוב שייניחה לברך עליה ברכת המזון, דאפילו למ"ד ברכת המזון אינה טעונה כוס, מצוה מן המובהר אם קידש והוציא אחרים בברכת היין והם לא שתו מהיין כלל, צריכים לברך אפילו על משקין שהיו לפניהם בשעת הברכה.

השותה קפה אחרי יין א"צ לברך עליו, וכן א"צ לברך על הסוכר ששם בפיו כדי למתק את השתייה, וכתב החיי אדם שאם לוקח סוכר לפני הקפה אין טפל למשקה, ויותר טוב שיברך שהכל על מעט סוכר לפני פטור את המשקין.

מי שאין לו אלא כוס יין אחת טוב שייניחה לברך עליה ברכת המזון, דאפילו למ"ד ברכת המזון אינה טעונה כוס, מצוה מן המובהר אם קידש והוציא אחרים בברכת היין והם לא שתו מהיין כלל, צריכים לברך אפילו על משקין שהיו לפניהם בשעת הברכה.

לברך על הכוס, ומ"מ אם הוא צמא לשתות ואין לו שאר משקין, מוטב שישתה את היין בתוך הסעודה, (כדי לצאת גם דעת המרדכי דס"ל ששתאם לשתות אינו חייב מדאורייתא לברך ברכת המזון עד שישתה). וכתב הפמ"ג שאם הם שלשה דאפשר דאפי' כשהוא צמא יותר טוב להניחו ללאחר המזון.

אם יין שלפני המזון פוטר יין שבתוך המזון - השותה יין לפני המזון סמוך למזון כדי לפתוח את המעינים לסעודה (אפילו בלא קבע לשתות ושתה רק כוס אחת), או שמקדש על היין (אפילו קודם נטילה), א"צ לברך על יין שבתוך המזון, אם היה דעתו לשתות גם בתוך המזון.
ל"כ התוס' בפסחים וכן בברכות בתחילת דבריהם, ובסוף דבריהם משמע קצת שבתוך הסעודה רגילים לשתות ואף בסתמא פוטר, וכן פסק הגר"ז, וכן משמע מהרה"ש שאפילו שהיין רק היה לפניו בסתמא דעתו לאו, אך בסוף דבריו סותר קצת לזה. וכן א"צ לברך על יין ששותה לאחר המזון לפני ברכת המזון, במקום שרגילים לשתותו, או אם כיוון לזה בפירושו.

יין שבתוך המזון אינו פוטר יין שלאחר המזון לפני ברכת המזון, מפני שזה בא לשרות אכילה שבמעויו וזה בא לשתיה ותענוג, אא"כ היה צמא מחמת אכילתו, שאז פוטרו אפי" נשתהא זמן הרבה אחר הסעודה, או ששותה מיד אחר אכילה. ובאמת כיון שאין אנו מושכים ידינו מן הפת עד ברכת המזון א"כ הכל חשיב תוך הסעודה, ונפטר בברכה קמייאת.

המבדיל על השלחן והכין עצמו לסעודה והיה בדעתו לשתות בסעודה, ברכת היין פוסרת את מה שישתה בתוך הסעודה. וי"א שאין הבדלה פוסרת אא"כ נטל ידיו קודם ההבדלה, (ולא הוי הסח הדעת כיון שדעתו לאכול ואינו רשאי לאכול לפני הבדלה, אבל להפסיק בשיית רשות בין נטילת ידים להמוציא אסור). ואם קבע עצמו לסעודה על השלחן נחלקו הפוסקים אם פוטר. ועל כן המבדיל קודם נטילה כיוון בפירוש שלא לפטור הבדלה את היין שבתוך הסעודה, ויברך ברכה אחרונה לפני הסעודה, ואם לא כיוון לא יברך דספק ברכות להקל.

מתי צריך לחזור ולברך על יין - כל היין ששותה בתוך הסעודה אפילו שלא בבת אחת די לו בברכה אחת, אא"כ היה דעתו שלא לשתות עוד ונמלך, (וכן לענין אכילה אם קנה לחם אחד ויבירך כדי לאוכלו ואח"כ נתאוה לאכול עוד ושלח לקנות, צריך לברך המוציא גם על הלחם השני, אבל אם הלחם שאזל היה בבית ויש לו בבית עוד לחם א"י"צ לחזור ולברך כשתחנת עוד חתיכה, כיון שדרך לחשוב מתחילה שמספיק לו חתיכה אחת ואח"כ כשרואה שאינו שבע לוקח עוד, ומסתברא דבין הוי נמלך אפי' לא היה צריך להביא כוס שני מן השוק). אמנם מי שאינו מקרואים לסעודה אלא בא דרך עראי, צריך לברך על כל כוס שמושיטים לו שלא בבת אחת, דבשעה שבירך לא היה יודע אם יתנו לו עוד. **ובכוס של נישואין** שיש שם הרבה מסובים וכל כיוצא בזה, כיון שאינו יודע אם תגיע אליו הכוס, מסתמא אינו מכיין לצאת בברכת המברך, וצריך כ"א לברך.

אם ברכת המזון פוסרת יין מברכה אחרונה - ברכת המזון פוסרת את היין ששתה בתוך המזון, וכן אם שתה יין לפני המזון (דווקא סמוך למזון) נפטר בברכת המזון אפילו לא שתה יין בתוך המזון, צריך אבל שאר משקין אם שתאם לפני המזון ולא שתה תוך המזון, צריך לברך עליהם ברכה אחרונה, ואפילו אם לא בירך עד אחרי ברכת המזון יברך אח"כ, חוץ מ"מ"ל שדינו כיוין אף ששתה רביעית, כיון שהוא מעורר את תאוות המאכל, ואפילו יום אם הוא נמאד צמא ומחמת זאת אינו תאב לאכול, ושותה לפני הנטילה כדי שיהיה תאב לאכול, א"צ לברך עליהם ברכה אחרונה. ודע שאם שתה משקין לפני המזון והוא שותה גם בתוך המזון ל"ע אם צריך לברך ברכה אחרונה, וטוב שבכאה גזון לא ישתה לפני המזון אלא פחות מרביעית. וכן השותה יין של **קידוש ברכת המזון** פוסרתו. וי"א שבין יין של קידוש ובין יין שלפני המזון אינם נפטרים בברכת המזון, לכך נכון שלא לשתות בקידוש יותר ממלוא לוגמיו, ואם שתה יותר יכיין בברכת המזון לפטורו, וכיון שיש דעות שמחייבים אפילו בכזית, נכון שיכיין תמיד בברכת המזון לפטור את היין. ולענין יין של **הבדלה** אם לא בירך לפני הסעודה לא יברך עוד, ויפטרנו בברכת המזון, ונכון לכיין להדיא לפטורו.

ואם שתה יין אחרי גמור להדיא לפניו ברכת המזון י"א שצריך לברך מעין שלש, ואם כיוון להדיא לפטורו בברכת המזון פוטר בדיעבד, וי"א שא"צ לברך ברכה אחרונה ואפי' בסתמא נפטר בברכת המזון, אמנם דבר זה אינו מצוי אצלנו כיון שאין אנו רגילים למשוך ידינו מן הפת עד ברכת המזון, אך לכתחילה טוב יותר שיכיין לפטור את היין בברכת המזון. וכן בשאר משקין לדין שרגילים לשתות אחר גמור הסעודה א"צ לברך עליהם ברכה אחרונה, אמנם השותה שאר משקין אחרי שאמר הב לך ויבירך, צריך לברך ברכה ראשונה ואחרונה לכו"ע.

ברכה על שאר משקין בתוך הסעודה

מעיל נמאס שצריך לברך על יין ששותה בסעודה מפני חשיבותו, ולפ"ו שאר משקין שאינם נחשבים א"צ לברך עליהם, אך י"א שכל משקה ששותה בסעודה טעון ברכה, מפני שהשתייה לא נחשבת שבאה מחמת הסעודה. והלחן יבוארו השטיטות בזה, וההלכה למעשה.

השותה מים או שאר משקין בתוך הסעודה, אין לברך לא לפניהם ולא אחריהם, דהם באים מחמת הסעודה לפי שאין דרך לאכול בלא שתייה, ובזמננו אפי' אם שותה אחר גמור הסעודה (לפני ברכת המזון) אין לברך, כיון שאין אנו מושכים ידינו מן הפת, ואפי" אם היה צמא כבר לפני הסעודה לא יברך תוך הסעודה, כיון שהטעם שלא שתה לפני הסעודה הוא כדי שלא יזיקו לו המים ששותה אליבא ריקנא נחשב מחמת הסעודה. אמנם אם הוא אוכל את הפת רק כדי שלא יזיקו לו המשקין, וא"כ המשקין עיקר, והוא מברך על הפת רק בגלל שהוא אוכל אותה לפני העיקר, מברך על הפת המשקה ופוסר את המשקין.

וי"א שצריך לברך ברכה ראשונה על מים ושאר משקין ששותה בתוך הסעודה.

וי"א שבמים צריך לברך בכל פעם ששותה דהוי כנמלק (ובשאר משקין די בברכה אחת, חוץ מלאקריי"ץ וכדו' ששותה רק לצמאון כמו מים).

וכתב השו"ע **שהרוצה להסתלק מן הספק** ישב לפני הנטילה במקום הסעודה ויברך על דעת לשנות בתוך הסעודה, אך אם אינו נהנה כלל משתיית המים אין כדאי לברך עליהם. (ולאחר נטילה אין להפסיק בשתיית משקין של רשות. ולא ישנה מקומו דבשינוי מקום צריך לחזור ולברך. ויזהר לשנות פחות מרביעית כדי שלא יכנס לספק ברכה אחרונה, אא"כ יש לו כוס שיכר לברך עליו ברכת המזון, דאז ברכת בורא נפשית על הכוס פיטור את המשקין שלפני הסעודה), וכן יכול לבקש נפאחר שאינו אוכל שיברך על המשקה ויכוין לפטורו.

והרמ"א כתב שהמנהג כדעה הראשונה שא"צ לברך, ואם יש לו יין טוב שיפטור אותם ע"י שיברך על היין בתוך הסעודה.

השותה יין שרף בתוך הסעודה, ו"א שצריך לברך עליו מפני שאינו בא מחמת צמאון האכילה, אבל דעת המ"א (וכן העתיקו איזה אחרונים) שבתוך הסעודה אי"צ ברכה כיוון שהוא בא לעורר תאות המאכל, אבל אם שותה בתחילת הסעודה והיינו לאחר המוציא צריך ברכה, אכן בנשמת אדם כתב שזה דווקא כששותה לחיזוק הלב, אבל אם שותה כדי לעורר תאות המאכל אי"צ לברך, וכן סתם בחיי אדם שאף בתחילת אין לברך. (וכן הדין ב**פירות הבאים להמשיך תאות האכילה**). ומפני שיש מחלוקת בזה היה ראוי שיברך על היי"ש לפני הסעודה ויכוין לפטור מה שבתוך הסעודה, או שיטול מעט סוכר ויפטור בברכתו, (אבל לתת על השלחן ויהיה דעתו עליהם אינו מועיל, ולטבל פת ביי"ש אינו מועיל אלא לאותה תתיכה), אלא שהעולם נהגו להקל, ויש להם על מה לסמוך. אמנם השוטה יי"ש אחר הסעודה שכונתו לעכל המזון, לכוי"ע צריך לברך, ואם אכל מאכל שמן ולקח מעט ייי"ש כדי להפיג את השמנונית והוא רגיל בכך, א"צ לברך אפי' אחרי הסעודה, מפני שהוא טוב ואפשר שהוא שרגילים לקחת מעט י"א שאר דגים או אד מטעם אלא מפני אם הוא רגיל בכך, ופסול לכי"ע.

השותה קפה אחרי גמר הסעודה כדי לעכל המזון, לדעת החיי

אדם יברך עליו ברכה ראשונה, ואינו מוכרח, ונכון לפוטרו במעט סוכר, וכל זה בחול אבל בשבת נפטרי הקפה בברכת הקידוש על היין או השיכר.

להוציא אחרים בברכת היין - יין שבתוך המזון כל אחד יברך עליו לעצמו, אפילו הסבו יחד (דבעלמא אחד מוציא את כולם משום "ברב עם הדרת מלך"), ולא יברך אחד לכולם, דחיישינן שמא יקדים קנה לויטן ויסתכן, ואף על פי שאיך לאכול חיישינן שלא יזהרו להפסיק ויבואו לידי סכנה, ולענין יעבד סתימה הפוסקים דאינו מעבכ, ובחוס' ובראי"א ששנמך דמנכב. והרמב"א **כתב שאם** אומר סברי רבתי ויפסיקו כולם לאכול ויכוונו לברכה, יברך אחד לכולם, (דס"ל שהטעם שכל אחד מברך לעצמו הוא משום שמי שטרוד לאכול לא יכוין, ועי" שאומר סברי רבתי יתן ליבו לכוין), ויטעמו כולם מיד מהכוס, ולא יפסיקו בין הברכה לשתייה, וכן נוהגים, אך אין בזה הידור מצוה, דדעת רוב הפוסקים דאסור לעשות כן, אך יש מקום למנהג ואין למוחות בלאו העושים כן.

מתי צריך לומר ברשות או סברי - ברשות ובאלי היינו נטילת רשות מהשומעים להוציא אותם בברכתו, אולם בברכת הגפן כשמברך הגפן באמצע הסעודה יאמר סברי רבתי, והיינו שיפסיקו לאכול ויתנו לב לשמוע את הברכה ולצאת, ולא יאמרו ברשות רבות, ואגב זה נהגו שבכל מקום שאחד מוציא את תבירו בברכת היין כמו בקידוש והבדלה וצריך נטילת רשות יאמר סברי רבתי. ובחופה וברית לא יאמרו גזרין נוטלים שאין נוטלים רשות, ואפשר דמהאי טעמא אין אומרים סברי על כוס של ברכת המזון, כיון שגטל רשות לפני שהתחיל לברך, ומי"מ טוב שימתין המברך עד שיגמרו הכל ויאז את ד'.

סימן קע"ה

ברכת הטוב והמטיב על היין

איתא בגמרא (ברכות נ"ט): אמר רבי יוחנן אע"פ שעל שינוי יין אין צריך לברך (הגפן), אבל אומר הטוב והמטיב. וברכה זו היא הודאה על רבוי היין שנזדמן לו. וטעם נוסף אין לזכרו רק המימה (ע"י ברכת הטוב והמטיב שנתקנה על הוי בירת שניתנו לקבורה), כדי שלא ימשך הרבה אחרי היין ויבא לידי קלות ראש. ויש הרבה פרטים מתי מברכים ברכה זו, וכדלהלן.

המברך על יין בתוך המזון, א"צ לחזור ולברך בורא פרי הגפן אם בא לשתות יין אחר, אפילו אם היין השני הוא ממיין אחר. אמנם באופנים מסוימים צריך לברך בשם ומלכות ברוך הטוב והמטיב. וכדלהלן.

אם נגמרו לו היין הראשון והביאו לו יין אחר, דעת הרמ"א שיברך הטוב והמטיב, והמ"א הביא בשם פוסקים שחכדיעו שאם יכלו להביא מהיין הראשון והביאו יין אחר כדי לטעום יין שונה יברך, אבל אם אין להם כלל מהיין הראשון לא יברך.

כתב השו"ע שגם אם היו להם **מתחילה ב' היינות** יברך על השני הטוב והמטיב, והיינו כשהיין השני בבית ודעתו היתה לשותותו אלא שלא היה לפניו על השלחן (לבוש), אבל אם היו שניהם לפניו בשעת הברכה לא יברך הטוב והמטיב (רמ"א). ודעת ודעת חמדותו שגם אם היין השני אינו בפניו ממש אבל הוא בביתו והלחן שבתוך לא יברך, והשו"ע מיירי כשהיין השני היה במרתף והביאם אח"כ לבית, שאז מותר אפי' אם בשעת הברכה היה בדעתו להביאו ולשתותו. וספק ברכות להקל.

בליל פסח טוב לכתחילה שלא לשתות עוד מין של יין בתוך הסעודה, כדי שלא יצטרך לברך עליו הטוב והמטיב ויהיה נראה קצת כמוסדיף על הכוסות, אך אם הוא צמא וחושק לשתות ממנו יכול לברך עליו הטוב והמטיב. ולכרע מותר לקחת יין אחר לכוס אחרת, כגון אם היין הראשון אינו ערב לו, ויברך עליו הגפן (לדידן שמברכים על כוס שני) והטוב והמטיב.

בירך על יין בתוך המזון, אינו מברך הטוב והמטיב על יין של ברכת המזון, כיון שכבר אמר הטוב והמטיב בברכת המזון, ועוד שהרי מברך עליו בורא פרי הגפן ואינו שייך ליין שבתוך הסעודה.

על איזה יין מברך הטוב והמטיב - מברכים הטוב והמטיב על כל יין שונה מהיין הראשון, אפילו אם אינו יודע שהשני משובה מהראשון, ואפילו אם הוא מסתפק שמוז הוא גרוע מהראשון, ואפילו שניהם חדשים, ואפילו שתה מהיין תוך ל' יום (לאפוקי מדעת החולקים בזה). אבל אם יודע שהשני גרוע מהראשון אפי' מעט (אפילו אם הוא מין אחר), או שיש צד שא"א לתתו אלא מדוחק, לא יברך עליו הטוב והמטיב. ומישן לחדש לא מברכים אא"כ יודע שהחדש טוב כמו הישן. וברכת הגפן לא מברך פעם שניה אפילו מחדש לישן.

השותה יין אדום והביאו לו יין לבן, י"א שיברך הטוב והמטיב אע"פ שהוא יותר גרוע קצת (אא"כ הוא גרוע הרבה), לפי שהוא יותר רביע לגוף, ואם שתה יין לבן והביאו לו אדום, בסתמא לא יברך, אא"כ יודע שהאדום משובה יותר.

הביאו לו יין טוב ויין רע כאחד, יברך על הטוב ויפטור את הרע, ולא יברך קודם על הרע הגפן ואח"כ על הטוב "הטוב והמטיב", מפני שלעולם צריך לברך על העיקר והחביב תחילה, ובידענד אם בירך על הגרוע הגפן יברך על הטוב "הטוב והמטיב". ואם הוא מסופק מה טוב ומה רע, מותר לכתחילה לברך הגפן על האחת והטוב והמטיב על השני, וטוב להדר לסלק את השני כשמברך על הראשון. וכתב הא"ר שאם דעתו לברך על כמה יינות יסלקם מהשלחן בשעת ברכה ראשונה, ואח"כ יברך על כל אחד הטוב והמטיב.

אין מברכים הטוב והמטיב אלא **כשיש אחר עמו**, וה"ה אשתו ובניו, וכן צריך ששניהם ישנו בתבורה יחד משתי היינות, ולא כשזה בחדר אחד וזה בחדר אחר, או כשאחד מהם שתה רק מיין אחד.

צריך **שיהיה לשני שותפות ביין**, ואורח לא חשיב שותפות (בין לגבי האורח בין לגבי בעה"ב) אפי' נתן לו בעה"ב את הכוס במותה, אא"כ העמיד בעה"ב את הקנקן על השלחן שכל מי שירצה ישתה, או שתן לו רק חצי מהכוסות, וגם בין הראשון היה כעין שותפות, ואז גם האורח יכול לברך. אשתו ובניו נחשבים כיש להם שותפות.

עד מתי אפשר לברך - אם נזכר לפני שבלע את היין יכול לברך אח"כ, אבל אם נזכר אחרי שבלע יין כדאי לברך, ואם יש עוד יין בקנקן וצ"ל יכול לברך.

במסובים לאכול כל אחד יברך לעצמו, ובמסובים רק לשתות אחד יברך לכולם.

יין ממין אחד שהניחווה בב' חביות בתוך מ' יום לבצירתו, חשוב כשני מינים, אבל אחרי מ' יום אין משתנה טעמו וחשיב מין אחד.

סימן קע"ו

ברכת הפת והפרפרת

ברכת הפת פוטרת את הפרפרת מפני שהיא טפילה, (פרפרת היינו פת המפוררת לפורים קדים שאין בהם כזית ולא תואר להם, ודיבקים במרק או בדבש, וברכתה בפני עצמה מזוונת).

המברך על הפרפרת לפני הסעודה, ואוכלה לתענוג או כדי להמשיך את הלב לאכילה, אינו פוטר את הפת, כיון שבירך מזונות ולא המוציא, ואפי' אם כיוון בפיורש לפטור את הפת לא מהני, ורק כשבירך מזונות על פת עצמה, מזונות פוטר את הפת.

פרפרת פוטרת מעשה קדירה (דיסא וכדו'), ומעשה קדירה פוטר פרפרת, כיון ששניהם ברכות מזונות.

דיני הברכות למי שאוכל לפני הסעודה

מי שאוכל לפני סעודת פת, יש דברים שנפטרים בברכת המזון, ויש דברים שעצרים לברך עליהם ברכה אחרונה לפני הסעודה, ויש דברים שאין ראוי לאוכלם לפני הסעודה מפני שגורם בזה ברכה שאינה צריכה, וכדלהלן.

ברכה אחרונה על פרפרת הנאכלת לפני הסעודה - אם אכל לפני הסעודה פרפרת לתענוג או לשבוע קצת, וכן האוכל פת כיסנין לפני הסעודה, יברך ברכה אחרונה לפני הסעודה, ואם כבר בירך ברכת המזון נפטרו בברכת המזון בדיעבד. וי"א שאם דעתו לאכול מיני מזונות בתוך הסעודה ברכת המזון פוטרת לכתחילה, ולדינא בט"מ וגם לדעה זו יראה לכוין להדיא לפוטרים.

האוכלים אחר הקידוש בשבת בשחרית עוגה וכדו' דבר שהוא פת כסנין מספק, נכון שאף לדעה הראשונה לא יברך עליהם ברכה אחרונה אלא יפטרים בברכת המזון, וטוב שיכוין להדיא לפוטרים, וכ"ש אם אוכל דברים אלו גם בתוך הסעודה ופטרים בברכת מזונות כשבירך לפני הסעודה, שלכו"נ נפטרים בברכת המזון.

האוכל לפני הסעודה הבאים שטעונים ברכה לפנייהם בתוך הסעודה כגון פירות, אם דעתו לאכול פירות גם בתוך הסעודה, ומכוין עשוי לפטור גם אותם, א"צ לברך ברכה אחרונה לפני הסעודה. ואם לא יאכל פירות בסעודה צריך לברך עליהם ברכה אחרונה, ואפי' אם לא בירך לפני נטילת ידים, יברך בתוך הסעודה.

האוכל דברים שאינם טעונים ברכה בסעודה, אפי' אם דעתו לאכול מהם גם בסעודה צריך לברך עליהם ברכה אחרונה לפני הסעודה. ואמנם אין לברך עליהם לפני הסעודה ברכה ראשונה, אם השלחן ערוך לפניו, משום שגורם ברכה שאינה צריכה, וי"א שאם אוהב לאוכלם דווקא לפני הסעודה מותר, ואם הם מושכים הלב לתאות המאכל בודאי יש לסמוך להקל.

השותה יין או שאר משקין לפני הסעודה נתבאר דינו בסימן קע"ד.

האוכל פרפראות להמשיך את הלב לאכילה ולפתוח את הבני מעיים, אינו מברך עליהם ברכה אחרונה לפני הסעודה, ולכתילה טוב להזהר לאכול פחות מכזית.

סימן קע"ז

על מה צריך לברך בתוך הסעודה

איתא בגמרא (ברכות מ"א): אמר רב פפא הלכתא דבריה הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה, אין טעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם, ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה טעונים ברכה לפניהם ואין טעונים ברכה לאחריהם, לאחר הסעודה טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם. ונהלקו הראשונים מה נחשב מחמת הסעודה. ולהלן יבוארו פרטי הדיוני בזה.

דברים הבאים מחמת הסעודה והיינו שדרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת, כגון בשר דגים ביצים וירקות וגבינה ודיסא (אף שהיא עבה ואינו מלפת בה את הפת ונאכלת בפני"ע) ומיני מלוחים וכל מיני תבשילים הרגילים לבוא בתוך סעודת פת, וה"ה דברים שבאים לפזון ושובע. הרי הם מועיקר הסעודה, וברכת המוציא וברכת המזון פוטרתם אפי' אם אוכלם בלי פת. אך אין לאכול מעט פת רק כדי לקפוטרם, ואם להסתפק אם באופן זה הפת פוטרתם ובפטר אם אכל פחות מכזית, ויותר טוב לברך על כל דבר ברכתו הראויה ולא לאכול פת כלל, מלבד בשבת שצמזה לאכול כזית פת, שאז הפת חשובה והכל טפל לה.

דברים הבאים שלא מחמת הסעודה והיינו שאין דרך לקבוע עליהם סעודה ללפת בהם את הפת, כגון מיני פירות, וכל דבר שבא לקינוח ולא להשביע, אם אוכל אותם בלא פת טעונים ברכה לפניהם ולא לאחריהם. וכן הדין בחרותו קישואים ומלפפונות חיות או צנון ובצל, אך אם אוכל חזרת או צנון ובצל וכדו' עם בשר, הם טפלים לבשר והבשר טפל ללחם.

אפי' היו הפירות לפניו בשעת ברכת המוציא, ואפי' הם מבושלים, אין הפת פוטרתם. ואם הם מבושלים עם בשר, משמע ממכה אחרונים שצריך לברך עליהם, וזה דלא כהחיי אדם שכתב שהם טפלים לבשר ולא יברך, וביד הקטנה מצדד שלא יברך מטעם שהם טפלים למזון וסעודה ולא לקינוח בעלמא, וכתב שיקח פרי חי ויברך עליו להוציא את זה, ואם אין לו פרי חי יאכל תחילה וסוף עם פת וכדלהלן. ומקומות שיש שם רבוי פירות ומבשלים תמיד פירות למזון, מסתבר דינו כתבשיל, וכן במדינותינו אם מבשלים הפירות למזון (כגון בעפ"ל צימיע"ס) מצדד ביד הקטנה שא"צ ברבך, אך כתב שבירך מתחילה על פרי חי, אך נראה שאם בישל את הפירות עם תפוחי אדמה זה בכלל שאר תבשילין הבאים למזון ולהשביע וא"צ לברך על פרי חי.

ואם אכלם תחילה וסוף עם פת כדי ללפתה, אינם טעונים ברכה לפניהם, אף שבאמצע אכלם בלא פת. וכתבו האחרונים שראוי להזהר לכתחילה לאכול מעט מתחילה בלי פת ולברך, אך אם כבר אכל עם פת יכול להמשיך בלי לברך אם גם לבסוף יאכל עם פת. ואם באמצע אין בדעתו לאכול יותר פת, צריך לברך על הפירות לפניהם ויש חולקים, ולכתחילה יש ליהרהר שיהא בדעתו לגמור את האכילה עם פת. ואם עיקר קביעת הסעודה היתה על הפירות, אף אם רק בתחילה אכלם עם פת א"צ לברך לפניהם. ואם הפירות באו לקינוח, אף אם שאכלם תחילה וסוף עם פת צריך לברך על מה שאוכל ללא פת.

פירות מבושלים הבאים לקינוח סעודה (קאמפאט) צריך לברך עליהם אף במקומות שדרך לאוכלם בסוף כל סעודה, אם הם באים לקינוח ולא כדי ללפת את הפת או לפזון ושובע.

פשטידא הממולאת בפירות א"צ לברך על הפירות, מפני שהם נטפלים לקמו.

דברים הבאים לאחר הסעודה לפני ברכת המזון אחר שמשכן ידיהם מן הפת והסירווה (כפי שהיה המנהג בזמן הגמרא), טעונים ברכה בין לפניהם ובין לאחריהם, בין דברים הבאים מחמת הסעודה ככשר ודגים וכדומה, ובין דברים הבאים שלא מחמת הסעודה כפירות וכדומה, ובין מליח הבא עם הפת (ואם אוכל מליח לפני המזון לגר תאות המאכל אי"צ לברך אחריו), ואפי' דברים שברכתם מעין שלש, צריך לברך עליהם. אמנם דין זה אינו מצוי בזמננו, דאין אנו רגילים למשוך ידינו מן הפת עד ברכת המזון. ובסעודות גדולות שרגילים למשוך ידיהם מן הפת ולערוך השלחן במיני פירות ושתיה, י"א שצריך לברך עליהם, וכן המנהג. וי"א שאין לברך כיון שלא עקרו את השלחן, והאוכל דיסה לאחר שמשך דיון מן הפת, נחלקו הראשונים אם צריך לברך, וספק ברכות להקל, וטוב שיכוין לפטורה בברכת המזון. ואם נטל את הכוס לברך, לאורה אף בזמנו היה סילוק סעודה, ומתחילה ודאי צריך לברך אף על דברים שבסעודה אינם טעונים ברכה, ולבסוף י"א שג"כ צריך לברך, והמאמר מוריד כתב שא"צ לברך, ויש לטמורך על דבריו בדברים הבאים מחמת הסעודה.

אם קובע סעודת פת ללפתה רק עם פירות דין הפירות כדברים הבאים מחמת הסעודה שאין מברך עליהם, אפילו אם בהמשך הסעודה אוכלם בלי פת. ואם אוכלם בתחילה מעט בלא פת ג"כ א"צ לברך, וי"א שבוז צריך לברך, ועל כן טוב שיאכל בתחילה עם הפת וישעוה עיקר הלפתן, או שיאכל בתחילה מעט אבל יאכל גם אח"כ. וכמו"ע אי"צ לאכול בסוף עם פת.

ברכה על דברים שלא היו לפניו בשעת ברכת המוציא - האוכל מאכלים עם פת כדי ללפתה, אע"פ שלא היו לפניו בזמן הברכה, ולא היה דעתו עליהם, אינם טעונים ברכה כלל, דמסתמא דעתו על כל מה שעשה עולה. ואם הביאו לו מבית אחר דעת השו"ע דהוי כנמלק וצריך ברכה, והרמ"א כתב שאין מברכים דמסתמא דעתו על כל מה ששיבאו לו, והיינו בדברים הבאים מחמת הסעודה, אבל אם הביאו לו פירות לא מהני אפי' היה בדעתו לאוכלם ואפי' הם שלו, אא"כ מלפת בהם את הפת.

תמצית ספר אהבת חסד

מעשר כספים - ההנהגה הראויה במעות מעשר היא שיתנה שיהיה בלי נדר, וירשום כל רווח שיש לו (בניכוי ההוצאות). וירשום כל הנתינות שנותן לצדקה, וכל חצי שנה או עכ"פ שנה יעשה חשבון כמה הרויח, וינכה את ההפסדים, ואם נתן לצדקה פחות ממעשר שפרש יפריש את המעשר ויחלקו פדיו, ואם אין לפניו את האנשים שבדעתו לתת להם יכול ביתיים להשתמש במעות עד שיזדמנו לו, וכשיזדמנו לו חייב ללוות ולתת להם מיד. ואם יצא בחשבון שנתן יותר מהמעשר "א שיוכל לקזז ממה שיתן אח"כ ויש חולקים, וטוב שיתנה בפירוש בשעת קבלתו שיתן מעות לצדקה משלו על סמך שיגבה אח"כ מהמעשר, והוננו שיאנו יכול לכתוב כל הרוויח, יתנה שמקבל לתת מעשר בערך ולא בצמצום, וישער כמה תנוסוף לו בתקופה זו וכמה הוציא על מזונות ובגדים, ומאיך כמה נתן לצדקה, ולפי זה יתן לצדקה. צריך לתת מעשר גם מירושה. (פרק י"ח).

חלוקת מעות המעשר - עיקר המעשר הוא לעניים, וקרוביו העניים קודמים לשאר עניים, ויכול לפרנס ממעות מעשר את בניו הגדולים שאינו מחויב לפרנסם אפי' אם יש לו משלו, וכן באביו ואמו יכול לפרנסם (אך ביש לו תבוא עליו מארה), ואם קרוביו אינם עניים נכון לתת המעשר לעניים עמלי תורה, למען שיחזקו בתורת ד', ועל ידי זה מביא ברכה לתוך ביתו, ועיקר המעשר נתקן בשביל עמלי תורה, ואם אינו יכול לתת הכל לעמלי תורה יתן להם לפחות רוב או חצי. ומותר להשתמש במעשר לצורכי מצוה כגון להניס לחופה חתן וכלה שאין לו עוברים מעות אחרים, או להיות בעל ברית, או לכתוב ספרים ולהשאלם לאחרים וגם ללמוד בהם בעצמו (ויזהר לכתוב שהם ממעות מעשר, כדי שלא יחזיקו בהם הירושים), ויש חולקים, ואם בעל הברית או החתן והכלה מטה ידם, או קנית ספרים לאלו שאין יכולים לקנות בעצמם, או לקנות עליות והמעות הולכים לעניים, בזה אין להחמיר לכ"ע. ולשלם שכר לימוד בניו לת"ת אסור לכ"ע, דאין לפרוע חובו ממעות עניים, אך לצורך בני עניים מותר היה בזה מצוה רבה. (פרק י"ט).

נתינת חומש - הרוצה לתת בעין יפה יתן חומש, ויתן מהקרן ואח"כ מהרווח, ונכון לתת מעשר אחד לבעלי תורה, ומעשר אחד לצרכים מצוה. "א שאם יודע שיש בעיר עניים התאבים ללחם או הצרכים לכסות, חייב לתת חומש מדינא, וכן דעת הגר"א, ודווקא כשידו משגת, אבל אינו מחויב לדחוק עצמו לזה. (פרק י"ט). והנותן מעשר וחומש צדקתו גדולה מאלו הנותנים צדקה בלא חשבון, כי העסק שלו הוא עסק שיש בו מצוה, וטוב שיחשוב בשעת הקבלה שכל עסקיו יהיה בהם חלק לד'. **ואסור לבזבז יותר מחומש** א"כ הוא עשיר מופלג, וכן קלקל מותו לחיוב בהם הירושים), ויש חולקים, ויכול לתת הכל, וי"א עד שלישי או חצי ולא יותר), וי"א שמה שחומש זה רק מידה יפה היינו לחפש עניים, אבל אם באו לפנינו עניים להאכילם או להלבישם או שבויים לפדותם רשאי לתת יותר מחומש, ומידת הסידות הוא, ואם יש בזה חשש פיקוח נפש שייך שיעור חומש. וכן מי שיש לו רווח קבוע שיש בו מעט יותר מכדי מחייתו, מותר לתת המעט הזה לצדקה אף שהוא יותר מחומש. (פרק כ').

התעוררות שלא לפזר ממנו לצרכי הבל - על האדם להתבונן שאם לצדקה אין לבזבז יותר מחומש, כ"ש שצריך לחוס על ממנו שלא לפזרו לצרכי הבל, ויתכן שבזה יכלה את ממנו ויבוא לידי גזל, ואם חושב שירויח שיחשבו שהוא עשיר ויתנו לו בהקפה, זה אינו כי יגלו שאינו עשיר, ועוד מפסיד בזה שמרגיל את לידי לפזרות ועל ידי זה יפסיד ממנו ויהיה בעל חוב. על כן החכם עיניו בראשו שלא ללכות ממנו בענייני הבל וריק, אלא לעניינים הכרחיים ולצדקה וחסד, ואז טוב לו.

החזקת תורה - מותר לתת יותר מחומש עבור החזקת תורה, מפני שעל ידי זה יש לו חלק בשכר התורה, וכפי שמוסיף לתת יש לו יותר חלק בשכר התורה. והמחזיק תורה עליו להתייחס למקבל בכבוד כשותף בעסקיו שהרויח על ידו הון רב, ואז יקבל שכרו בעולם הבא

בשמחה, ואם לא נוהג כך, במידה שאדם מודד כך מודדים לו, ומצינו בחז"ל שר"מ היה משתכר שלשה סלעים בשבוע והיה משתמש בשנים והשלישי נתן לצדקה, ואמר שאינו דואג לבניו אחריו כי אם בניו יהיו צדיקים יתקיים בהם "ולא ראיתי צדיק נעזב", ואם לא היה צדיקים אינו רוצה להניח להם מעות. עוד מצינו בחז"ל שמי שבידו להחזיק תורה ואינו מחזיק, אע"פ שלמד ולימד ושומר ועשה הרי הוא בכלל "אורז אשר לא יקים את דברי התורה הזאת", ואם לא למד וכו' מחמת עוני, ולא היה סיפק בידו להחזיק תורה, והחזיק, הרי הוא ברוך. ורואים מזה גודל הענין להחזיק תורה אף כשמוזנותיו מצומצמים, וכ"ש כשהם מרווחים. (פרק כ').

החזקת מי שמטה ידו שלא יתמוטט לגמרי - מי שמטה ידו ויש חשש שיצטרך לבריות, המצוה להחזיקו גדולה יותר מכל צדקה, ומקיים בזה "וכי ימוך אחיך וכו' וחי אחיך עמך", (ודרשו חז"ל מלשון "עמך" שאם לא יתן יכול מצבו ג"כ להתמוטט, ואם יתן יהיו שניהם חיים וקיימים). ואפשר לקיים את המצוה בין בצדקה, ובין ע"י שממציא לו איזה מלאכה, או ששוכרו לאיזה שרות, או שעוורו באיזה ענין שיוכל להתפרנס על ידו, או שירזו אנשים אחרים לעזור, או שמשאלו איזה דבר שיוכל להשתכר בו, ומצוה זו היא אפי' חזר והתמוטט כמה פעמים, ומצוי שקורה לאדם מקרה של הפסד שאם יתנו לו מקצת מעות יוכל לעשות עסק, ומצוה רבה לעזורו בזה. ומי שמלוה לנפלים ונותן להם לפרוע מעט מעט, עושה בזה חסד גדול, שעל ידי זה יוכלו לפרוע ולא יחזרו לעניותם, וטוב לעשות כך גם בגמ"ח של רבים, ויש שנקמות שייסודו חברת "סומן נפלים" המלווים לנפלים באופן שיכולים לפרוע מעט מעט, ובה מקיימים מצות חסד גם בזמן הפרעון, ואמרו חז"ל שאין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה. ומצוי שאדם צריך איזה פועל או נסיעה, ובדרך כלל העוסקים בזה הם עניים ומקיים בזה מצוה זו, וגם אם הוא עשיר הרי ישראל קודם לעכו"ם לענין לקנות או למכור, ואפי' הישראל קצת יקר יותר, ויבטח בקב"ה שיצילנו דרכו בענין זה, מלבד שכרו לעולם יבא. (פרק כ"א).

גמ"ח ע"י השאלת כלים וכדומה - אמרו חז"ל "צדקה בממון, גמילות חסדים בין בגופו בין בממון", ופירש רש"י שמשאלו מעות כלים ובהמה. ומצוה זו מתקיימת אפי' בדברים קטנים, ומי שאין בידו להשאל דברים גדולים, מ"מ יתבע על מה שהיה יכול בקלות להשאל דברים קטנים. ומצוה זו היא גם להשאל לעשיר, וכ"ש לעני, וכל זה בהשאלת סתם כלים, אבל המשאל ספרי קודש שמטיב עם חבירו טובה נצחית, גם זכותו היא נצחית, וזה בכלל החזקת תורה שמבורך מאת ד'. ויש שנמנעים מכך משום צרות עין, וכבר נתבאר לעיל גנות מידה זו. ויש שנמנעים מחמת עצלות, ואילו היו יודעים גודל ערכה של מידת החסד, לא היה שום דבר מונעם מלעשות בזה, והיו שמחים שנזדמן להם לעשות כך. ויש שנמנעים מחמת שנאה קטנה שיש להם על הנצרך, ועוברים בה על "לא תקום ולא תטור את בני עמך", ויתבוננו כמה הקב"ה מטיב עמם ואינו נוטר להם אע"פ שהם חוטאים בדיבור ובמעשה. **גם על השואל מוטל** שלא לשנות ממה שאמר לו המשאל, ואם משנה או שמשתמש אחר שעבר זמן ההשאלה הרי הוא גזלן (וה"ה בשואל שלא מדעת), ולא ישאלו אחרים אפי' בתוך ימי שאלתו, ויחזיר הכלי לבעליו מיד בסיום ימי השאלה, ואם יעכבו אצלו עד יין הוא חייב במיירתו עד שיחזירהו, ובימי שאלתו הוא חייב אפי' באונסים. (פרק כ"ב).

צורת נתינת ההלוואה - איתא בחז"ל שאם אדם נתן לחבירו כל המתנות שבעולם, ופניו זעומות, מעלה עליו הכתוב כאילו לא נתן לו כלום, והמקבל את חבירו בסבר פנים יפות כאילו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם. וכן הדין לענין הלוואה, שצריך להלוות בסבר פנים יפות, ולא בבזיון, ויתבונן אילו הוא היה המקבל כמה היה רוצה שיתנו לו בסבר פנים יפות, ובפרט אם הלואה הוא מן וע"י ההלוואה מחזיק ידו שלא יצטרך לבריות שבזה מקיים להרמב"ם מצות צדקה, שצריך

להתנהג כמו שנתבאר לגבי צדקה. ואם אין ביכולתו להלוות לו, ידבר עמו בלשון רכה ויראה לו שהיה רוצה להלוות לו אלא שאינו יכול.

עשית המצוה לשמה - אמרו חז"ל האומר סלע זה לצדקה ע"מ שיחיה בני או שאהיה בן העולם הבא. הרי זה צדיק גמור, וכן הדין במצות חסד וכל כהאי גוונא, שלא נתבטלה המצוה בשביל שכיוון שתהיה לו גם הנאה מזה, ואף שמצוות צריכות כוונה, הכא הרי מ כוון לשם מצוה, אלא שרוצה שהקב"ה ייטיב לו על זה, על כן מצוה שלימה היא. אך יותר טוב שי כון רק לשם ד' שצויה על זה בתורה, וזו המצוה נעשית באופן הנעלה ותומשך מידת החסד מלמעלה על כל הבריאה. ואם האדם רואה שאינו יכול לכיון לשם מצוה אלא רק לתועלת עצמו, מ"מ לא ימנע מהמצוה, ואמרו חז"ל לעולם יעסוק אדם בתורה למצוה אע"פ שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, וזה נאמר על מי שמתכוון לתועלת שכל או מיראת העונש ואינו מכוון כלל לשם מצוה, (ואם הוא מכוין רק כדי שיכבדוהו "א שזה בכלל מצוה שלא לשמה, וי"א שזה יותר גרוע ממצוה שלא לשמה, הוא אדם מכוין לשם מצוה והוא רוצה ג"כ שיכבדוהו, בודא מצוה היא. ואפשר שזה בכלל לשמה), ועל ידי זה מגיע חסד ד' על הבריאה, אך לא על כל הבריאה כי אם עד השמים, ובכל אופן שהאדם עושה זה נחשב לצדקה, ואפי' אם איבד סלע ומצאה עני, קבע לו המקום זכות על זה. ומצינו בחז"ל שהעולה נקבת כנגד העושים מאהבת ד', והשלמים כנגד אלו המבקשים מהקב"ה בשביל הנאת עצמם, והחטאת כנגד אלו העובדים מיראת העונש בעולם הזה ובעולם הבא. וכמו שכולם מקורים בבית המקדש ע"י כהן אחד, כך כל כוונות העשייה חוסים בצל הקב"ה וחביבים לפניו, אף שכל אחד יש לו מדרגה בפני עצמו, ומה טוב שירגיל האדם עצמו שששואו עושה דבר שיש לו שורש בתורה כמו הלוואה או תמיכה לעני או שמשלם שכר שכיר בזמן וכוונתו בזה, שיכון בעת הפעולה לקיים מצוה עשה שלה. שאז נעשית המצוה בשלימות. אך יזהר שלא יעשה המצוה כדי להתפאר נגד אחרים, מפני שבוה מקלקל המצוה לגמרי, (ועיין ברמ"א (יו"ד רמ"ט ג') שכתב שלא יתפאר אדם בצדקה שנתן, ואם מתפאר לא די שאינו מקבל שכר אלא וכו', וצ"ע דאף שהמתגאה במצוה שעושה יש לו בזה חסא, מ"מ לא ימנעו שאמבר שר המצוה אלא בתוהה על המצוה). (פרק ה' ראשונות) אלא שיבונן האדם שכל מה שיש לו זה מהקב"ה. (פרק כ"ג).

גודל חיוב פריעת חוב - אמרו חז"ל פריעת חוב מצוה היא. ואין האדם יכול להשתמש מזה כמו שאינו יכול להשתמש מסוכה שופר ותפילין, ומי שאינו פורע ב"ד יורדים לנכסיו ומניחים לו מזונות ל' יום וכסות ל"ב חודש וכלי אומנות שהוא מוכרז למלאכתו, ומוכרים את כל השאר, גם מה שנוצר למזונות אשתו ובניו, כי הכל משועבד לפריעת החוב. והנמנע מלפרוע מחמת שהוא אלם, עובר על "לא תעשוק את רעך". ומי שאינו משלם נקרא "לוה רשע ולא ישלם", וכמה יתבייש האדם שמביא על עצמו שם רשע ולעתיד לבוא יתפרסם שמו זה לפני רבי רבבות מחנות קדושות, שכל ענייניו של אדם נכרזים ומתפרסמים למעלה לפני כל. ובפרט אם הוא תלמיד חכם גדול עונו נאזד מאד, ועובר גם על "לא תחללו את שם קדשי". ואסור ללוה לקחת הלוואה ולהוציא שלא לצורך ולאבדה עד שאין לו מהיכן להחזיר, ונקרא רשע. והנמנע מחבירו מן בשביל איזה עסק, יזהר שלא להשתמש בממון לצורך עצמו, אם על ידי זה לא יהיה לו מה לחזור. וידע שממון אחרים שיש בידו לבסוף לא יצליח, כדתיב "עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו", פעמים יעזוב העושר אותו, ופעמים הוא יעזוב, ואף ממנו כלה מחמת זה. והשומר עצמו בדרך המשפט מקרב את ישועת ד' ישראל. (פרק כ"ד).

חלק ג' מדבר על גמילות חסדים שגבגפו, וכמו שאמרו חז"ל שגמילות חסדים היא בין בגופו בין בממון בין לחיים בין למתים בין לעניים בין לעשירים, משא"כ צדקה. וגמילות חסדים שבגופו כולל כל דבר שאדם מטיב לחבירו ע"י טירחת גופו, כגון הכנסת אורחים, ביקור חולים, שמחת חתן וכלה, לויית המת קבורתו והספדו ונשיאת מיטתו, וכפי שיבואר להלן.

מבחיני 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי ומשנה ברורה חפץ חיים ואהבת חסד

גיתן לעשות את המבצעים מיום שיש עד יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669

- במייל 7692282@gmail.com

- בנדרים פלוס קופת לדעת.

הגרלות: בכל שבוע על 500 ₪ במזומן,

זיכוי 400 ₪ ברשת 'יפה נוף', 101 זוכים

ביזכוי 100 ₪ ברשת 'יפה נוף'.

הגרלות מיוחדות בחודש זה. פרטים

בעמוד האחרון.

סיכומי 'תמצית'

גיתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומי בהלכה).

- **בנקודות ההפצה**

- **במייל 7692282@gmail.com**

- **בפקס 0799-414144**

בנוסף גיתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד שלי: בעמוד היומי, חברות ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום.

הסיכומים מיועדים לחזרה בלבד

ואין לסמוך להלכה למעשה.

כמו כן לרגל תחילת מחזור הלימוד בעמוד היומי גיתן להצטרף לקבלת סיכומים לפי סדר מסלול זה

תמצית ספר ארחות צדיקים

שער העצלות

גנות והפסד העצלות- העצלות היא מידה רעה מאד, ומי שמידה זו חזקה אצלו, הוא מפסיד בין בעוה"ז ובין בעוה"ב, וא"א לסמוך עליו לעשות שום דבר, והקב"ה ברא את הנמלה כדי שהעצל יראה אותה ויתבייש, וילמד ממנה לאחוז במידת הזרירות. וכתב"י על שלדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לו, והנה עלה כולו קמשונים כסו פניו חרולים וגדר אבני נהרסה", ללמדנו שע"י העצלות האדם לא רק שאינו מגיע לדברים טובים, אלא גם מגיע לדברים רעים, וגם מפסיד הדברים הטובים שהיו לו. וגם בתורה ומצוות ע"י הכבדות והעצלות ימנע מללמוד ולא ידע את התורה, ובכל דבר שיש בו טורח יתרח לעצמו למה לא לעשות את המצוה, וכגון שיאמר שצריך לנוח הרבה כדי להתחזק, (והאמת שאף שטוב לנוח כדי להתחזק, או לשמוע מילתא דבדיחותא כדי לפתוח הלב, מ"מ זה אינו אלא למי שהוא זריז בתורה, אבל לא שנגבל זה יתבטל לגמרי). וכן העצל לא ירצה לטרוח ללכת ללמוד תורה, וכתב"י "אמר עצל שחל בדרך וכו'" ,ומוזכרים עם ז' דברים שמתרחץ והעצל כדי שלא ללמוד תורה, וכתב"י "כי קרוב אלך הדבר מאד שאלמד ובלבד לעשותו" רק להוציא דבר מפיו, והמשתעצל גם בזה אין עצלות גדולה מזו. וכתב"י "תאות עצל תמיתנו כי מאנו ידיו לעשות", וכתב"י "הכם עצל בעיניו משבעה משיבי טעם".

מתי ישתמש האדם בזרירות ומתי בעצלות- הנה יש זרירות טובה ויש זרירות רעה, וצריך האדם לשקול בשכלו מתי להשתמש בזרירות ומתי להשתמש בעצלות, והכל לשם שמים. וכגון שידרוז לשבת עם חברים המתחברים לתורה ומצוות, וללמוד ענייני המצוות, ולקעוס על הרשעים, ולקיים מצוות תוכחה, ולצוות על הטוב, ולתת צדקה ולעשות מלאכתו באמונה, ולרוץ לבתי כנסיות ומדרשות, ולבקך חולים וללוות מתים ולכל המצוות, ולחשוב הרהורי תורה, ולהשיג מעלות האהבה והיראה. ומאיך ראה ליהת כבד בעיניו לעשות דברים רעים, כגון לרדוף אחרי מתכבד ומעלה זו, ודבריו נשמעים, ואם ולראות דברי הבל ולהסתכל באשת איש ובע"ז, ולשמוע ניבול פה ודברים בטלים, ולהרים יד ברעהו, וללכת בדרכי רשעים ולמשתאות ולטוילים, ולחשוב הרהורים רעים, ולקנא ולשנוא.

שער הנדיבות

מעלת הנדיבות- הנדיבות כשהיא בצורה טובה היא מביאה את האדם למעלות גדולות ורבות בעולם הזה, ואין מעלה כמותה המביאה את האדם לאהוב את העולם, וכן מביאה את האדם למעלות רבות ולשכר טוב בעוה"ב, והוא מתכבד ומעלה זו, ודבריו נשמעים, ואם צריך הכל יעזרוהו, וכולם בשלום עימו, וכתב"י "שלה לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו", ומי שיש בו מידה זו הוא מתעשר, וכתב"י "פור נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד", והחונן דל הוא כמלוה לקב"ה, וכל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודה זרה, ונקרא בליעל, רשע, אכזרי, וחוטא, וכיון שאינו רחמן הרי מכחיש יחוסי שאינו מזרע אברהם יצחק ויעקב ויהיה רחמן הרענים, אלא מרחש גויים שהם אכזריים, וכל המרחם מרחמים עליו מן השמים. וגדולה הצדקה והנדיבות, דכתב"י "צדקה תרוםם גוי", והצדקה נתונה בימינו של הקב"ה, ובזכותה יביא הקב"ה תשועה לישראל, ומנחלת כבוד וחיים לעושיה, ואברהם ודוד ושלמה נשתבח בצדקה, וכן ישראל נשתבחו בצדקה, והקב"ה עתיד להשתבח בה ביום הדין, והצדקה מגעת עד כסא הכבוד, ומלוה את האדם בשעת פטירתו, והעולם נבנה ע"י מידת החסד, ועל כן ידבק האדם במידת הנדיבות שגורמת כל הטובות האלה.

במה יהיה נדיב- יהיה האדם נדיב להיטיב לאחרים בממונו בגופו ובחכמתו (כמו שמצינו באברהם), ויתן גם בלי שייבקשו ממנו, וגודל שאינו מזרע אברהם יצחק ויעקב יהיה רחמן הרענים, שמי שנותן אלף זהובים לעני אחד, אינו נדיב כמו מי שחילק אלף זהובים להרבה עניים, ויהיה נדיב לקנות מצוות בממונו, ולכתוב ולקנות ספרים ולהשאלים למי שאין לו, ויותר אם יתקלקלו הספרים, ויהיה נדיב להשאיל כלי ביתו לשכניו ומיודיעו, ולהלוות מכספו לעני, ואפי' לעשיר אם יש לו, ויהיה נדיב במשא ומתן, ולא יתקב עם חבירו על דבר קטן, ומשומד איהו דבר לא יצמצם, ויהיה נדיב לטרוח עבור כל אדם, ולסבול עולם ומשאם ולהצטער בצרתם, ולהתפלל בעדם, ולשמוח בשמחתם, לבקר חולים ולעשות חסד עם המתים. וביותר צריך להיות נדיב ללמד תורה ולהמשיך לב בני האדם לשמים, שזהו התועלת הגדולה ביותר להביא בני אדם לחיי העולם הבא. ויהיה וותרן לעניים הטובים להלבישם ולהאכילם מן המיטב, ושכרו "עין לא ראתה אלוקים וזולתך יעשה למחכה לו".

צורת הנתינה בצדקה- יתן צדקה בסבר פנים יפות, כי הנותן צדקה לעניים יבסר פנים רעות איבד זכותו אפילו אם נותן הרבה, ויתן לפני שהעני יבקש, ועדיף שלא ידע העני מיה הנותן, ושהלא ידע הנותן מי הוא המקבל, ועדיף שיתן את הדבר הנצרך לעני מאשר שיתן לו מעות, ובזה יעשה חסד יחד עם הצדקה ושכרו גדול יותר.

הזהירות בנדיבות- יזהר שלא יהיה פזרן לצורך תאוות אכילה ושתיה או זנות או בגדים יקרים ושאר תאוות המביאות כל רע, ולא יבזבז ממנונו סתם.

שער הציניקות

מתי מידת הציניקות מוגונה, ומתי היא טובה- ברוב המקרים מידת הציניקות היא מוגונה, כי הציניק בממונו לא יתן צדקה, ולא ירחם על העניים, וידקדק במשא ומתן יותר מדי ולא יותר כלל, אינו מהנה שום אדם מממונו, ואינו בוטח במי שנתן לו את הממון, והוא שנוא לבריות, ואינו מודה במצוות, ולא יקנה לעצמו רב וחבר, ועי"ז ישאר ריק מן המצוות. והציניק בגופו ג"כ רע ומר שלא יעשה חסד עם בני אדם, והציניק בחכמתו ובספריו הוא הכי גרוע, כיון שהוא לא יפסיד כולם אם יתן לאחרים. ואמנם לפעמים מידה זו טובה, שאינו מפסיד ממנונו בחבלים, ולפעמים נמנע מעבירות גדולות, ואינו מגיע לידי גאווה כמו שמי שיש לו רוב טובה והנאה שובעט ביצרו.

ועל האדם לשקול במאזנים של תורה להיות נדיב במקום מצוה ולקנות לעצמו רב וחבר וכדי להשיג מעלות עליונות, אבל לא יפזר ממנו לריק ושלא לצורך, ולמדי מיעוב שהיה גדול וחזר על פכים קטנים, מפני שהצדיקים ממונם חביב עליהם מגופם לפי שאין פושטים ידיהם בגזל, ומאיךר יעקב נתן לעשיו את כל הכסף והזהב שהביא מבית לבן, עבור חלקו במערה.

שער הזכירה

מעלות הזכירה- העולם לא יכול להתקיים בלא זכרון, כי כל המשא ומתן לא היה שי"ך אם לא זוכרים מה עשו, ועל האדם לקחת מידה זו, ולהשתמש בה לכל העניינים, ויזכר לקיים נדרי, ויזכור מה היה לבני חביריו, ויזכר לא גלות סוד שחבירו סיפר לו, ויזכר בדקדוק כמה לוח כדי להחזיר הכל, (ומי שהוא טרוד צריך להזהר לא לקחת דברים מבני אדם כיון שהוא לא יזכור להחזיר), ויזכור להחזיר טובה למי שעשה לו טובה, ויזכור את העניים ויעלה דחקם על ליבו כדי לעזור להם, וכשבא להעיד לבי"ד יזהר לזכור לא להוסיף ולא להפחית ממה שראה, והכתוב מזהיר לזכור את ד' בכל מעשיו, והציצית היא זכרון לכל המצוות, והתפילין הם זכרון "למען תהיה תורת ד' בפיך", וזכרת כי עבד היית במצרים ושמרת ועשית את כל החוקים האלה". ומידת הזכירה חביבה לפני הקב"ה, ועל ידה האדם זוכר את המידות הטובות, והזכירה מביאה לידי עשיה, ומידה זו היא חזקה מכל המידות, וצריך לזכור בכל המצוות לשם מי הוא עושה, והיה כמו מסננת לשכוח מי שעשה לו רעה, ומאיךר לזכור למי הוא עשה רעה כדי שיתקן, ולא לזכור דברים בטלים אלא רק דברים טובים, ויזכור את ד' בכל רגע, ועל ידי חזרה על ספר זה לפחות פעם בשבוע יזכור האדם את כל המידות טובות וישמרם, ויחזור על שמות המידות פעמיים ביום, ויבדוק תמיד אם קיצר לקיים המידות, ויקח מכל מידה את הטוב שבה.

ל' דברים שצריך לזכור כל יום, ויזכרם בליבו ולא רק בפיו, ויעמיד בהם, וילמד מהם מידות טובות, ויזכך נפשו על ידם, ויזכרם תמיד, ועי"ז עבודתו תהיה רצויה לקב"ה- **א'** שהקב"ה בראו יש מאין ועשה לו טובות רבות והכל בחינם, והוא חייב להודות לד' על כך. **ב'** חסדי ד' שעשאו בריא ולא חולה. **ג'** חסדי ד' שנתן בו חכמה ודעת ולא עשאו שוטה. **ד'** חסדי ד' שנתן לו את התורה. **ה'** שיתאמץ להבין את התורה שינתנה לו ממלך בעולם. **ו'** שיתבונן שכל הברואים עושים רצון ויצרם, ויבדוק אם הוא שומר על התורה. **ז'** שיוזכר לקבל עול מלכות שמים, כעבד שאזונו מייטיב לו ביותר. **ח'** במצוות הלבבות יהיה כל רצונו לעשות רצון בוראו, ובמצוות האברים והלבבות תפילה יפנה ליבו ויעמוד בכונה, ובמצוות האברים יזכור לשם מי הוא עושה, ויעשה המצוות בהידור. **ט'** יעשה המצוות מאהבת ד' ולא מסביבות אחרות. **י'** יזכור מעשיו בשבת, ויהי ליבו שרוב מעשיו יהיו עבודת ד'. **יא'** יזכור לטרוח עבור שמתנו שיה יעזור לו לנצח, יותר מהטריחה לממונו שהיא לדבר זמני. **יב'** יזכור שהקב"ה יודע מחשבותיו, ויתקנם. **יג'** יזכור לעשות מצוות לפי יכולתו וחכמתו. **יד'** יזכור שהקב"ה אוהב אותו, ועי"ז יאהב את הקב"ה. **ט"ז'** יזכור להכין יצירה לנפשו לעולם שכולו ארוך. **ט"ח'** יזכור שכל אדם יכול למות בכל שעה, ויכין את השגמה להחזירה נקיט. **ט"ט'** יזכור להיות ביחודי, שעי"ז נמנע מעבירות, ובהיותו בציבור יוכיחם ביד או בדיבור או שישנאם בלב. **י"ח'** יזכור שאע"פ שהוא ראוי ליסורים על עוונותיו הקב"ה הומל עליו בחסדו, וממיילא עליו להכנע לבוראו ולשבחו ולהתפלל אליו. **י"ט'** יזכור שהממון אצלו כפקדון לקיים בו חובותיו. **כ'** יזכור שאע"פ שהוא שפל וקטן הקב"ה השליט על כל העולם ונישאו. **כ"א'** יזכור כל המצוות תמיד, ואחר שיתרגל בקיומם יוסיף עוד ועוד מדרגתו. **כ"ב'** יזכור לאהוב את חבריו ולסייעם, ולקנות חברים נאמנים לתורה. **כ"ג'** יזכור גדולת ד' ויביט על הנהגתו את הבריהא בהתפעלות כאילו זה חדש לו. **כ"ד'** כשהוא מחכים יותר יתבונן מחדש על ענייניו ויבררם יותר ומתחילה. **כ"ה'** לא יאהב את העולם הזה, כיון שזה מרחיק אותו מהשאיפה לעולם הבא, ויאהב את העולם הזה רק בגלל שבו הוא מכין את עצמו לעולם הבא. **כ"ז'** יזכור איך צריך לירא מעונש המלך ולרוץ על צעמו.

כ"ז אם באים עליו יסורים יחשוב שהוא נתחייב מיתה והקב"ה נתן לו יסורים במקום מיתה, ולכן יקבלם בשמחה. **כ"ח'** יפקיר עצמו לבורא שיעשה עבדו ושיחפוץ. **כ"ט'** יזכור שמעלה האדם לפי חכמתו וצדקותו, שבו זה יש אדם שקול כמאה אחרים. **ל'** יזכור שכל קיומו בעולם הוא רק מכח חסד ד' עימו, וממיילא עליו להתאמץ בקיום רצונו.

שער השכחה

מה יעשה אדם שכחן- השכחן צריך לכתוב כל דבר שבינו לבין חבירו כדי שיזכרהו, ואפי' הלוהא קטנה יכתוב, (ואדם נכבד יזהר לא ללוות כי יתביישו להזכיר לו), וישים לב לא לשכוח, ויזהר לחזור על ענייניו, ויעשה לעצמו דברים שיזכרו לו, ויעשה לעצמו גדרים שלא ישכח את התורה, ויזהר שלא לשכוח את המידות הטובות.

מתי יזכור ומתי ישכח- האדם צריך לזכור את עוונותיו ולכותבם כדי לשוב בתשובה, ולזכור לעשות את המצוות, ולזכור חסדי ד' ולהדבק בו, אך ישתמש במידת השכחה לשכוח את המצוות שעשה כדי שלא יהיה צדיק בעיניו, וישכח תסאת חבירו וימחל לו, וישכח מליבו שנאה וקנאה והרהורים רעים, וכשהוא עושה צרכיו ישכח דברי תורה ויחשוב מצורכי ביתו, ויחשוב על שפלותו.

שער השתיקה

מעלת ותועלת השתיקה- כתיב "גם אויל מחריש חכם יחשב", ואמרו חז"ל שאין לגוף דבר יותר טוב יותר משתיקה, ועי' השתיקה האדם מושל בדיבור ואין הדיבור מושל בו, ועי' לשון הרע (ושפיכות דמים וע"ז) השכינה מסתלקת מישראל, והנזרה משיחה בטילה תפילתו בכונה, כי אין בליבו דברים בטלים, וגם יראת שמים אינה נקבעת בלב המרבה דברים.

שמירת הדיבור- אע"פ שהשתיקה יפה אין הכונה שישתוק האדם לגמרי, אלא יזכר כשצריך, וביד האדם לעשות את דיבורו רך או קשה, ויגיל עצמו לדבר דברים רכים ולא קשים, וכיון שהלשון קלה לדבר צריך לעשות שיהיה הדיבור כבד בעיניו כמו משא כבד, והיו השיניים והשפתיים ב' דלתות לדיבור, והאדם נברא עם פה אחד כדי ללמדו שימעט בדיבורו.

מתי ידבר- צריך האדם לדבר בענייני תורה ויראת שמים, ולשבח מעשים טובים ולגנות מעשים רעים, ואם רואה שהסגילים מלגלים על דברי חכמים, יענה להם כדי להשיבים מטעוּתם, וימחה ביד עוברי עבירה, ויהיה שואל ענינו ומשיב כהלכה, ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ועל מה שלא שמע יאמר לא שמעתי, ויודה על האמת.

מתי ישתוק- על האדם למעט לדבר בענייני אכילה ושתיה ושאר צרכיו, ודיבור סתמי בענייני העולם הוא דבר נמאס, ויש דברים שיש בהם איסור כגון עדות שקר ונבלות הפה וזכילות וליצנות וחניפות ושקר ולשון הרע, והרגיל בשתיקה ניצל מאלו, ויש פשוגעת בו מידת הדין או שבני אדם מחרפים אותו ישתוק, (ואם לא ישתוק יחרפוהו יותר), וכשהכסיל חולק עם החכם אז השתיקה היא התשובה הטובה ביותר, וישתוק בבית הכסא משום צניעות, וישתוק בבית הנכנסת אפי' מדברי תורה כדי שיוכל לכוון בתפילה, וכשהוא בין החכמים ישתוק כדי שיוכל ללמוד מדבריהם, ואם הוא מסתפק בדבריהם ישאלם, ואם חבירו מדבר עימו יתן לו לגמור את דבריו, והרגיל בשתיקה יגלו לו אנשים את סודותיהם, ויזהר שלא לבייש שום אדם, ולא יזכר על מום שיש באחרים כדי שלא יתביישו, ואפי' אם לאנשים שעימו אין מום זה, ולא יזכיר מעשה רע של אדם אפי' בדרך שחוק, ולא יזכיר לחבירו מריבה שעשה עימו כדי שלא תתחדש המריבה וכדי שלא יביישוהו, ומי שדבריו אינם נשמעים לא יזכר אלא ילך אצל מי שדבריו נשמעים כדי שהוא ידבר.

מידת הליצנות וגונתה- כת ליצינים אינה מקבלת פני שכניה, והליצנות נחלקת לה' חלקים: **א'** לך שנותן דופי בבני אדם, וגורם נזק לחבירו ולו אין שום תועלת מזה, והוא בעל גאווה, כי החכם מכיר מומי עצמו ולא מתלוצץ על חבירו. **ב'** לך הלועג על חוסר הצלחה של כל אחד, והגורם לרש הוא גאווה או שלוח ריב וטענו, והלץ הזה מחרף את הבורא יתברך, כי ד' הוא עשה שלא יצליח. **ג'** לך הלועג לפעולות ולא לאנשים, ולועג גם לדברים שיכולים להיות טובים, ויכול לבוא מזה ללעוג על המצוות, והוא חכם בעיניו, ואינו מקבל תוכחה, והיא מידה שאין לה תקוה. **ד'** הקובע עצמו תמיד לשיחה בטלה, ואין לו דבר אחר לעשות אלא להתלוצץ על בני אדם, וכל המרבה דברים מביא חטא, וגם מבטל מדברי תורה, ומפסיד לעצמו חיי נצח שהיה יכול לקנות בשעה זו. **ה'** המתלוצץ דרך צחוק, ואינו בז לאותו דבר. והנה הליצנות לא יכולה להיות קבועה באדם אא"כ פרק עול שמים מעליו, ולכן עונשו יסורים, וצריך להזהר מלהתלוצץ אפי' בדרך מקרה, והמתלוצץ על עושי מצוות רהי זה כמו שאינו מאמין במצוות, וגורם שהוא ואחרים יתרכשו מלעשות את המצוות, אבל מעז' ומעושי עבירות אפשר להתלוצץ.

תמצית
 סיכומי גמרא, הלכה ומסכת
 7692282@gmail.com

לרעות
 מתומנים שבנויים
 0737-289-669

מבחן 85 פ. חיי שרה

משנה ברורה סימן קע"ד סעיף ז' עד סוף סימן קע"ו

מהי הכרעת המשנה ברורה לענין ברכה על משקין בתוך הסעודה?
 א' יברך לפני הסעודה וישנה פחות משעור יצטרף את מה ששתה בסעודה.
 ב' היה ראוי לעשות כ"כ אלא שהעונם נהגו להקל ויש להם על מה לסמוך.
 ג' יבקש מאחר שיצא אוחז ידי חובה.

האם על יין שבתור המזון אחד יברך לכוסם או כל אחד יברך לעצמו?
 א' כל אחד יברך לעצמו.
 ב' אחד יברך לכוסם.
 ג' לשר"ע כל אחד יברך לעצמו, ולרמ"א יאמר להם שיקשיבו לברכתו ויברך לכוסם.

מתי אומרים 'סברי רבותי' כשמברך על יין ומתי אומרים 'ברשותי'?
 א' רק כשמברך באמצע הסעודה אומר סברי רבותי.
 ב' בכל מקום אומר סברי רבותי חוץ מבחופה ובברית מילה.
 ג' גם בחופה ובברית מילה אומר סברי רבותי.

איזה יין נחשב משובח יותר בסתמא לענין ברכת הטוב והמטיב?
 יין לבן או יין אדום?
 א' יין לבן.
 ב' יין אדום.
 ג' אין הבדל.

מתי נחשב שיש אחר עימו ומברך הטוב והמטיב?
 א' גם כשלאחר אין שותפות ביין, אבל שותה עימו.
 ב' גם כשהאחר כשאין שותה מאחד מהיינות, אבל יש לו שותפות ביין.
 ג' רק כשיש לו שותפות, ביין והוא שותה משני היינות.

האם מברכים הטוב והמטיב כשבחילה היין היה באותה חבית?
 א' רק אם הועבר לחבית אחרת תוך ג' ימים יברך.
 ב' אם הועבר לחבית אחרת בתוך כ' יום יברך.
 ג' אם הועבר לחבית אחרת בתוך מ' יום יברך.

האולכ פירות לפני הסעודה ומכין לפסור גם מה שיאכל בתוך הסעודה, האם יברך עליהם ברכה אחרונה?
 א' לא יברך.
 ב' לא יברך.
 ג' בכל אופן ברכת המזון פוסרתם.

אהבת חסד

תחילת פרק כ"ב פ"ק כ"ז, ומה"ש זו לאיתם

איזה איסור עובר הנמנע מלהשאיל דבר לחבירו מפני שהוא שונא את חבירו?
 א' עובר רק על מניעת חסד.
 ב' עובר גם על לא תקום ולא תטור.
 ג' אינו עובר איסור, שהרי אינו מחויב להשאיל דבר לחבירו.

אדם שרואה שאינו יכול לעשות את המצוה אלא רק לתועלת עצמו ולא גם לשם מצוה, מה יעשה?
 א' לא יעשה את המצוה, כיון שאין לדבר כוח עם 'מצוה'.
 ב' בלימוד התורה ולמד אפילו שלא לשמה, אבל במצוה אחרת לא יעשה.
 ג' יעשה את המצוה, ועל זה נאמר מתוך שלא לשמה בא לשמה.

**מבחינים ב'משנה ברורה',
 ו'אהבת חסד',
 חשון תשפ"ד**

מבחן 84 פ. וירא

משנה ברורה סימן קע"א סעיף ב' עד סוף סימן קע"ד סוף סעיף ו'

האם מותר לזרוק הייטב או לשפוך יין לפני חתנים?
 א' מותר בשביל שמחת חתן וכלה ולסימן טוב.
 ב' מותר רק באופן שאינם נמאסים ומאדים.
 ג' ביין אסור ובחייטים מותר.

שכח והכניס מאכלים לפיו בלא ברכה, מה יעשה?
 א' יסלקם לצד אחד של הפה ויברך.
 ב' יפילם, ואם הם נמאסים יסלקם לצד אחד של הפה ויברך.
 ג' גם אם הם נמאסים צריך לפולטם.

אלו נטיילת צריכות ניגוב?
 א' רק מים ראשונים.
 ב' גם מים שניים.
 ג' גם מים אחרונים.

השתו יין בתוך סעודת פת, מתי צריך לברך?
 א' צריך לברך אף"כ כמותו לשרות הפת שבמעין או שכיוון לפסורם בברכת הפת.
 ב' בכל אופן אין צריך לברך.
 ג' בכל אופן צריך לברך.

באיזה אופן יין אינו פוסר שאר משקין לכו"ל ענמא?
 א' כששתה ברכת המזון והמשקין לפני אבל לא שותה מהיין.
 ב' כשבייר בעצמו ברכת המזון, והמשקין לא היו לפניו אפי"פ שהיה דעתו לשתות מהם.
 ג' כשבייר בעצמו ברכת המזון וקבע לשתיית משקין אבל המשקין לא היו לפניו בזמן הברכה.

מתי צריך לחזור ולברך באמצע סעודת פת?
 א' כשתוך חתיכה ואח"כ בא לחתוך עוד חתיכה.
 ב' כשתקע פת ע"ד דעת לאוכלה כולה ואח"כ שבה לקנות עוד פת.
 ג' יעולם אין צריך לחזור ולברך על הפת אף"כ הסחף דעתו באמצע האכילה.

מתי צריך לחזור ולברך באמצע סעודת פת?
 א' כשתוך חתיכה ואח"כ בא לחתוך עוד חתיכה.
 ב' כשתקע פת ע"ד דעת לאוכלה כולה ואח"כ שבה לקנות עוד פת.
 ג' יעולם אין צריך לחזור ולברך על הפת אף"כ הסחף דעתו באמצע האכילה.

אהבת חסד

פרק כ"ו, ו'איתא במדרש קהתי' עד סוף פרק כ"א

מה לומר ה"ח מהה שתיקנו חז"ל שלא לתת לצדקה יותר מחומש?
 א' שמתוך לאדם לחיות ברכות אבל לא יותר מדיא.
 ב' שזוהר האדם שלא יפסד ממנו שלא לצורך.
 ג' שעוד חומש זה רחוב.

מי קודם למי לענין לקנות ממנו או למכור לו?
 א' ישראל קודם לנכרי, ובכדי שיהירא אל עני.
 ב' כל ישראל קודם לנכרי, ובכדי שאין שום הגבל במחיר.
 ג' כל ישראל קודם לנכרי, אפילו אם יש קצת הגבל במחיר.

ינתן לעשות שיעורים (בגבריה ובאידיש)
 בטל: 0737-289-669
 7692282@gmail.com

על סיכום שבוע דפים בשבוע ושעור ובהתאם לסיכום ולמסכת
 ובאורי תפילות יום שבת ושבת ראש השנה
 בטל: 03-6171132

ינתן לעשות שיעורי תמצית שבועיים
 בטל: 0733-718-246

מבחן 83 לר לך

משנה ברורה סימן קס"ט סעיף ב' עד סוף סימן קס"א סעיף א'

באיזה אופן אסור לכו"ל ענמא לתת אוכל לצדקה לפני שלא יברך?
 א' אם יודע בדאי שלא יברך, ואפילו בגלל אונס.
 ב' אם יודע בדאי שלא יברך, ודווקא בגלל רשעותו.
 ג' אסור לתת אף"כ יודע בדאי, שיברך.

באיזה אופן השקש אינו מברך הגוף על כל כוס שתוננים לו?
 א' רק כשהיה דעתו בשעת ברכתו על כל מה שיתנו לו.
 ב' גם כשיש אדם חשוש בסעודה.
 ג' בכל אופן אינו מברך אלא פעם אחת.

מתי מותר לדבר בשעת אכילה?
 א' מותר רק לומר אצותה למי שנתעש.
 ב' מותר לדבר בדברי תורה אפילו בזמן האכילה ממש.
 ג' מותר לדבר בין תבשיל לתבשיל.

מתי אשה יכולה לשתות יין?
 א' דווקא בפני בעלה.
 ב' דווקא שלא בפני בעלה.
 ג' אם רגילה לשתות יין מותר לה לשתות בכל אופן אפילו הרבה.

באיזה אופן אפשר לשתות כוס שלימה בבת אחת?
 א' כשתשייר אפילו מעט.
 ב' כבוס פחות מרביעית.
 ג' שתי התשובות נכונות.

מה אסור משום דמחזי כריבית?
 א' לומר לחבירו בא ואלך עימי מה שהראכלתנו.
 ב' לומר בא ואלך עימי ואוכל עימך בפעם אחרת, ואוכל אח"כ בסעודה דלוגה יותר.
 ג' לומר בא ואלך עימי ואוכל עימך בפעם אחרת, אפילו אם אח"כ אוכל בסעודה קטנה יותר.

איזה הנהגה ראויה לאדם לנהוג בעניני אכילה?
 א' יאכל מה שערב לו אפילו אינו נכון לפני הפורה.
 ב' לא ירבה באכילה ושתיה אלא רק בכדי להברות גופו לעבודת התפס.
 ג' ילך לישון מיד לאחר האכילה.

אהבת חסד

פרק ג' פ"ט, ו'אם קיבלי אע"פ עיני' עד פרק כ' ו'איתא במדרש קהתי'

האם מותר לטלם שכר לימוד של בני עניים ממעות מעשר?
 א' מצוה גדולה.
 ב' מותר, ויש מחמירים.
 ג' מחלוקת הפוסקים.

מדוע תיקנו להלאי יבוב מנכסיו יותר מחומש?
 א' כדי שיוכל להמשיך הרבה ולתת עוד מעשר מהרווח הנוסף.
 ב' שלא יצטרך לבריות.
 ג' משום שעל כנון זה נאמר חייך קודמים לחיי חברך.

